

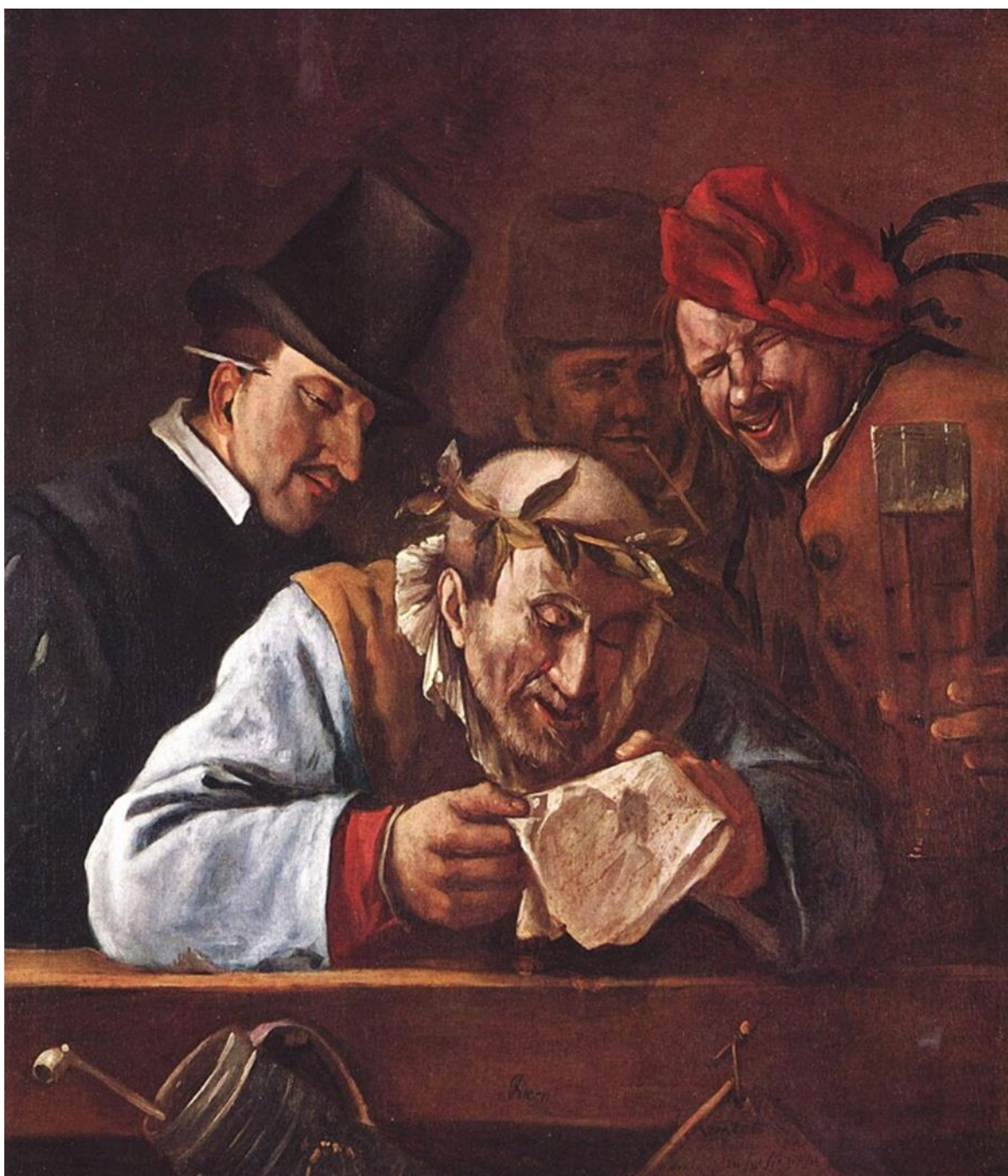
**Bulletin du
Cercle
Andries Steven**

**Nieuwsbrief
Andries Steven
Kring**

N° 27 – septembre 2026

Nr 27 – september 2026

Sommaire

Autour de la langue

- Hommage à Joseph Tillie
- La Flandre française est-elle victime d'un linguicide ?
- Hommage à Antoon Lowyck
- La langue régionale de Flandre française
- Néerlandais et flamand
- Sélection de livres en néerlandais
- Sélection de livres en français
- Livres en libre accès

Histoire

- Le Centre de documentation du Westhoek – Flandre française Cyriel Moeyaert.

Arts et culture

- Andries Steven écrit au sujet de son art poétique.
- Le salon romantique d'Edmond de Coussemaker
- 35e Anniversaire de l'association Retables de Flandre

Divers

- Aperçu des initiatives culturelles

Inhoud

Rondom de taal

- 3 - Eerbetoen aan Joseph Tillie
- 16 - Is in Frans-Vlaanderen een taalmoord gepleegd?
- 17 - Eerbetoen aan Antoon Lowyck
- 17 - De Frans-Vlaamse Streektaal
- 17 - Nederlands en Vlaams
- 18 - Selectie Nederlandstalige boeken
- 18 - Selectie Franstalige boeken
- 19 - Open Access boeken

Geschiedenis

- 19 - Westhoek Documentatiecentrum Frans-Vlaanderen Cyriel Moeyaert.

Kunst en cultuur

- 26 - Andries Steven schrijft over zijn dichtkunst
- 31 - Het romantische salon van Edmond de Coussemaker
- 31 - 35e verjaardag van de vereniging Retables de Flandre

Varia

- 31 - Overzicht van de culturele initiatieven

Comité éditorial :

Gilbert ALLEMEESCH, Karel APPELMANS, Wido BOUREL, Philippe CAEYSEELE, Etienne SCHRYVE, Damien TOP, Alain WALENNE.

Redactieraad:

Secrétariat du Cercle Andries Steven

cercle.andries.steven@gmail.com

Secretariaat van de Andries Stevenkring

andries.steven.kring@gmail.com

Couverture/kaft: Jan Steen: L'Orateur couronné – De gekroonde Rederijker – 1664/1668

Hommage à Joseph Tillie (1894-1971)

Opportunités

La télévision des Pays-Bas NOS a mis en ligne un reportage qu'elle a réalisé, à la rentrée 1970, concernant notamment les cours de néerlandais dispensés par Joseph Tillie à Steenvoorde. Cette archive précieuse a permis à Mark Ingelaere de réaliser, 56 ans plus tard, sa 590ème vidéo, disponible sur YouTube intitulée [Jozef Tillie](#) (1894-1971).

La recherche de mes ancêtres « Caeyseele » avant 1735 aux archives de Poperinghe m'a amené à étudier des documents anciens en langue flamande, langue que je ne maîtrisais pas.

En septembre 1970, je me suis donc inscrit au cours de néerlandais de Steenvoorde, programmé chaque samedi après-midi à 15h au domicile « Ons Huisje » de monsieur Joseph Tillie, industriel en retraite.

Avant même de commencer le premier cours je participai au reportage de la télévision hollandaise NOS sur les cours de néerlandais financés par le KfV (Comité pour la Flandre Française) à Steenvoorde. La lecture maladroite d'un texte en néerlandais fut corrigée, mot à mot, au niveau de la prononciation par le professeur Tillie et fait partie de cette vidéo. Cette année de cours se termina en juin 1971 et la photo des élèves est parue dans *La Voix du Nord* en décembre 1971, à l'occasion du décès de Joseph Tillie.

Eerbetoon aan Joseph Tillie (1894-1971)

Aanleiding

De Nederlandse omroep NOS heeft een reportage online gezet die zij aan het begin van het schooljaar 1970 heeft gemaakt over de lessen Nederlands die Joseph Tillie in Steenvoorde gaf. Dankzij dit waardevolle archiefmateriaal kon Mark Ingelaere 56 jaar later zijn 590e video maken, die op YouTube te bekijken is onder de titel [Jozef Tillie](#) (1894-1971).

Mijn zoektocht naar mijn voorouders met de familienaam "Caeyseele" van vóór 1735 in het archief van Poperinge bracht mij ertoe om oude documenten in het Vlaams te bestuderen, een taal die ik niet beheerste.

In september 1970 schreef ik me daarom in voor de cursus Nederlands in Steenvoorde, die elke zaterdagmiddag om 15.00 uur plaatsvond in 'Ons Huisje', het huis van de gepensioneerde industrieel Joseph Tillie.

Nog voordat de eerste les begon, werkte ik mee aan een reportage van de Nederlandse televisiezender NOS over de door het KfV (Komitee voor Frans-Vlaanderen) gefinancierde cursussen Nederlands in Steenvoorde. Mijn onjuiste voorlezing van een Nederlandse tekst werd woord voor woord qua uitspraak gecorrigeerd door docent Tillie en is te zien in deze video. Dit cursusjaar eindigde in juni 1971 en de foto van de cursisten verscheen in december 1971 in *La Voix du Nord*, ter gelegenheid van het overlijden van Joseph Tillie.

Assis de gauche à droite : Joseph Tillie, son petit-fils Stéphane, étudiant en droit, Philippe Caeyseele, Gérard Maris, Jean Pierre Sepieter. Debout : Jean Paul Sepieter

Joseph Tillie, à la rentrée 1971, fut remplacé en raison de son état de santé. Pour en savoir davantage sur sa vie et son œuvre, j'ai principalement consulté les articles le concernant dans des revues en langue néerlandaise (*Ons Erfdeel*, *Neerlandia*, *Bachten de Kupe*) et des archives de correspondance entre Joseph et Cyriel Moeyaert conservées au centre de documentation Cyriel Moeyaert ouvert en juillet dernier à Stavele.

Courte biographie

Joseph Tillie est né à Steenvoorde au domicile de ses parents, Place Saint-Pierre, le 29 août 1894, fils de Paul Tillie, âgé de 36 ans, cordonnier, né et domicilié à Steenvoorde et de Marie Caulier, âgée de 27 ans, marchande de nouveautés née à Boeschèpe. Les prénoms André Joseph Gaston lui sont attribués mais un frère ayant le même premier prénom, il prendra Joseph comme prénom d'usage.

Zittend van links naar rechts: Joseph Tillie, zijn kleinzoon Stéphane, rechtenstudent, Philippe Caeyseele, Gérard Maris, Jean Pierre Sepieter. Staand: Jean Paul Sepieter

Joseph Tillie werd bij de start van het schooljaar 1971 vanwege zijn gezondheidstoestand vervangen. Om meer te weten te komen over zijn leven en werk heb ik voornamelijk de artikelen over hem geraadpleegd in Nederlandstalige tijdschriften (*Ons Erfdeel*, *Neerlandia*, *Bachten de Kupe*) en de archieven met de briefwisseling tussen Joseph en Cyriel Moeyaert, die bewaard worden in het documentatiecentrum Cyriel Moeyaert, dat afgelopen juli in Stavele werd geopend.

Korte biografie

Joseph Tillie werd op 29 augustus 1894 in Steenvoorde geboren in het huis van zijn ouders aan de Place St Pierre. Hij was de zoon van Paul Tillie, 36 jaar oud, schoenmaker, geboren en woonachtig in Steenvoorde, en van Marie Caulier, 27 jaar oud, verkoopster van nieuwigheden en snuisterijen, geboren in Boeschepe. Hij kreeg de voornamen André Joseph Gaston, maar omdat een broer dezelfde voornaam had, nam hij Joseph als gebruikelijke voornaam aan.

22e feuille.

4e 83.

Le mil huit cent quatre vingt quatre le vingt neuf du mois d'août à trois heures du soir par devant nous Auguste Henri Alphonse Vitters, Maire, Officier de l'état-civil de Steenvoorde, chef-lieu de canton, arrondissement d'Hazebrouck, département du Nord, a comparu **Paul Jules Gaston Gillie** âgé de trente six ans, co-domicile et domicilié à Steenvoorde, lequel nous a présenté un enfant du sexe masculin, né aujourd'hui à quatre heures du matin, de lui déclaré en sa demeure place St. Pierre en son épouse âgée de vingt sept ans marchande de nouveautés, née à Boeschepe, domiciliée à Steenvoorde, auquel il a déclaré vouloir donner les prénoms de **André Joseph Gaston**.

Lesdites déclarations et présentations faites en présence de **Benoît Gillie** âgé de soixante neuf ans retier domicilié à Steenvoorde **Maria** âgée de 37 ans et **Amand Caulier** âgé de soixante trois ans reukier, domiciliés à Boeschepe, et ont les père et demois signés avec nous le présent acte de naissance, le tout après qu'il leur en a été fait lecture.

Marié le 11 juin 1902
avec **Elisabeth Suzanne Marie Cornelle**
dame de Steenvoorde

7 Décembre 1914

(Signatures: Gillie, Caulier)

Joseph né en 1894 est donc de la classe 1914. La guerre contre l'Allemagne est déclarée le 3 août 1914. Sa fiche militaire indique qu'il est dactylographe-télégraphiste et qu'il est affecté au 8ème régiment (bataillon) du génie le 28 août 1914. Il arrive au corps le 16 septembre 1914. Il a participé aux combats à Verdun, en Champagne, dans la Somme, en Alsace, à Kemmel... Il reviendra chez lui à la fin de la guerre avec des séquelles pulmonaires liées au gaz yperite utilisé par les troupes allemandes.

Joseph, geboren in 1894, behoort dus tot de dienstplichtklasse van 1914. Op 3 augustus 1914 wordt de oorlog tegen Duitsland uitgeroepen. Uit zijn militaire dossier blijkt dat hij typist-telegrafist is en dat hij op 28 augustus 1914 wordt ingedeeld bij het 8e genieregiment (bataljon). Hij meldde zich op 16 september 1914 bij zijn eenheid. Hij nam deel aan de gevechten bij Verdun, in de Champagne, aan de Somme, in de Elzas, bij Kemmel... Aan het einde van de oorlog keerde hij naar huis terug met longklachten als gevolg van het door de Duitse troepen gebruikte yperietgas.

DÉSIGNATION DU CORPS.		8 ^e RÉGIMENT du GÉNIE		N ^{os} MATRICULES.	
NOM : Gillie				6473	
PRÉNOMS : André Joseph Gaston		SURNOMS :			
ÉTAT CIVIL.			SIGNALEMENT.		
Né le 29 Août 1894 à Steenvoorde canton Nord			Cheveux : Châtain clair		
à Steenvoorde département du Nord résident			Yeux : Jaune foncé		
du Nord canton du Nord département du Nord			Front : Haut et vertical		
Fils de Paul Jules Gaston et de Mme (Arthur Marie) Henriette Josephine			Nez : Longue		
domiciliés à Steenvoorde , canton du Nord			Visage : Long		
profession de dactylographe et télégraphiste			Renseignements physiologiques complémentaires :		
Marié le 11 juin 1902 à Elisabeth Suzanne Marie Cornelle			Taille : 1 mètre 41 centimètres.		
alors domiciliés à Steenvoorde , département du Nord			Taille rectifiée : 1 mètre cent.		
Autorisation d			Marques particulières :		
Incorporé à compter du 28 août 1914, comme Jeune soldat appelé					
pour le service armé de la classe 1914 de la subdivision de Recrutement cantonal					
Arrivé au corps, le 16 septembre 1914.					
NUMÉRO MATRICULE au registre du recrutement					261

En marge de son acte de naissance, on apprend qu'il se marie à Ardres (Pas-de-Calais) le 3 juin 1922. André Joseph Tillie, industriel, fils de Paul Jules Gaston, industriel et de Marie Caulier son épouse décédée, prend pour épouse Melle Suzanne Ellen Claire Tueux, sans profession, 23 ans, née à Ardres, fille d'Edmond Tueux, décédé et d'Angèle Ritiez, sa veuve, sans profession, domiciliée à Ardres. Les mariés sont tous les deux orphelins ; Suzanne n'a que 11 ans à la mort de son père (âgé de 28 ans) le 16 septembre 1901. Joseph a 16 ans quand sa mère décède à Steenvoorde, le 12 septembre 1910 à l'âge de 43 ans.

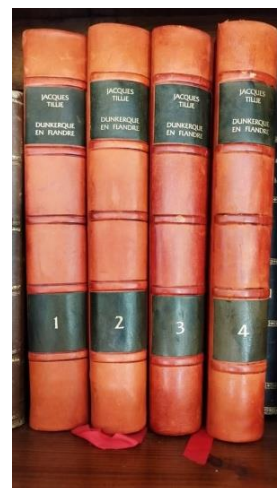
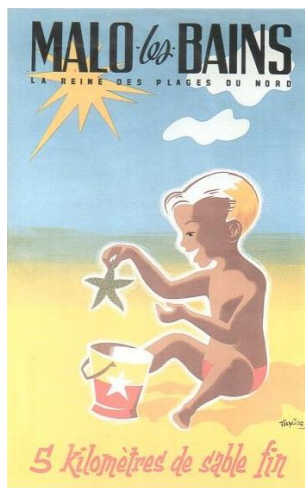
Le couple s'installe à Steenvoorde où ils auront cinq enfants : trois garçons : Jacques, Pierre et Jean et deux filles Françoise et Geneviève.

L'aîné Jacques Tillie, né en 1923, a des talents artistiques ; il s'installe à Dunkerque comme publiciste jusqu'en 1968 ; il est également artiste peintre. Ensuite il devient imprimeur, crée la maison d'éditions KIM basée à Rosendaël (Dunkerque), active notamment des années 1970 aux années 1990. Jacques Tillie a publié des ouvrages régionaux consacrés au patrimoine, à l'histoire locale et aux traditions de la Flandre.

Uit de kanttekening bij zijn geboorteakte blijkt dat hij op 3 juni 1922 in Ardres (Pas-de-Calais) trouwde. André Joseph Tillie, industrieel, zoon van Paul Jules Gaston, industrieel, en zijn overleden echtgenote Marie Caulier, trouwt met jufvrouw Suzanne Ellen Claire Tueux, zonder beroep, 23 jaar oud, geboren in Ardres, dochter van de overleden Edmond Tueux en Angèle Ritiez, zijn weduwe, zonder beroep, woonachtig in Ardres. Beide bruid en bruidegom zijn wees; Suzanne was pas 11 jaar oud toen haar vader (28 jaar oud) op 16 september 1901 overleed. Joseph was 16 jaar oud toen zijn moeder op 12 september 1910 in Steenvoorde op 43-jarige leeftijd overleed.

Het echtpaar vestigt zich in Steenvoorde, waar ze vijf kinderen krijgen: drie jongens – Jacques, Pierre en Jean – en twee meisjes – Françoise en Geneviève.

De oudste, Jacques Tillie, geboren in 1923, heeft artistieke talenten; hij vestigt zich in Duinkerke als publicist tot 1968; hij is tevens schilder. Vervolgens wordt hij drukker en richt hij de uitgeverij KIM op, gevestigd in Rosendaal (Duinkerke), die actief is van de jaren 1970 tot de jaren 1990. Jacques Tillie heeft regionale werken gepubliceerd over het erfgoed, de lokale geschiedenis en de tradities van Vlaanderen.

Joseph et son frère dirigent après la guerre 14-18 jusqu'en 1936 une usine de chaussures ; après sa fermeture, Joseph devient agent d'assurances pour la société « l'Union » de Bruxelles. Il intègre en 1939 la laiterie de Steenvoorde comme chef des ventes pour la Belgique et partira en retraite en 1961. Son épouse décède le 1er

Na de Eerste Wereldoorlog runden Joseph en zijn broer tot 1936 een schoenenfabriek; na de sluiting daarvan ging Joseph aan de slag als verzekeringsagent bij de maatschappij "l'Union" in Brussel. In 1939 trad hij in dienst bij de zuivelfabriek van Steenvoorde als verkoopdirecteur voor

mars 1961. Il épouse en juin 1962 Suzanne Meersseman.

Bert Bijmens dans son article « In memoriam Joseph Tillie » déclare : *son intérieur était meublé avec goût et dans un souci d'équilibre : meubles régionaux flamands d'époque, horloges à balancier, statuettes baroques de saints, une armoire, ainsi que des objets en cuivre et en étain. On y trouvait des céramiques de Torhout et de Delft, côtoyant de belles faïences anciennes vernissées. Tout était méticuleusement entretenu par son épouse, qui veillait sur lui avec le plus grand soin et un dévouement absolu.*

La promotion du néerlandais

Luc Verbeke secrétaire du KfV écrit dans la revue *Ons Erfdeel* à propos de Joseph : nous ne savons que peu de choses sur la jeunesse de Tillie. Il en voulait toutefois un peu à ses parents de l'avoir élevé en français. Heureusement pour lui, les enfants du village parlaient flamand dans la rue — c'était interdit à l'école — et lui ont ainsi appris sa langue maternelle, bien qu'il racontât avec malice qu'ils lui avaient d'abord enseigné les mots et expressions les plus « crus ».

➤ Cours à Steenvoorde

Le 24 avril 1963, un cours de néerlandais a été inauguré dans l'ancien hôtel de ville de Steenvoorde, sous la direction de Joseph Tillie. Le groupe comptait vingt-quatre élèves, parmi lesquels le maire de Steenvoorde, le Docteur Jean Marie Ryckewaert un homme charmant, profondément attaché à son identité flamande et grand soutien de Joseph Tillie, mais qui a malheureusement disparu prématurément. Dans les archives conservées par Cyriel Moeyaert on retrouve sur un simple brouillon : un « thème néerlandais » de la main de Joseph.

België en ging in 1961 met pensioen. Zijn echtgenote overlijdt op 1 maart 1961. In juni 1962 trouwt hij met Suzanne Meersseman.

Bert Bijmens schrijft in zijn artikel "In memoriam Joseph Tillie": *zijn interieur was smaakvol en evenwichtig ingericht: Vlaamse antieke meubels, slingerklokken, barokke beeldjes van heiligen, een kast, en voorwerpen van koper en tin. Er was keramiek uit Torhout en Delft te vinden, naast prachtig oud geglazuurd aardewerk. Alles werd zorgvuldig onderhouden door zijn echtgenote, die met de grootste zorg en absolute toewijding voor hem zorgde.*

De bevordering van het Nederlands

Luc Verbeke, secretaris van de KfV, schrijft in het tijdschrift *Ons Erfdeel* over Joseph: we weten maar weinig over de jeugd van Tillie. Hij nam het zijn ouders echter een beetje kwalijk dat ze hem in het Frans hadden opgevoed. Gelukkig voor hem spraken de kinderen uit het dorp op straat Vlaams — op school was dat verboden — en zo leerden ze hem zijn moedertaal, hoewel hij schalks vertelde dat ze hem eerst de meest 'grove' woorden en uitdrukkingen hadden bijgebracht.

➤ Cursus in Steenvoorde

Op 24 april 1963 ging in het voormalige stadhuis van Steenvoorde een cursus Nederlands van start, onder leiding van Joseph Tillie. De groep telde vierentwintig cursisten, onder wie de burgemeester van Steenvoorde, dokter Jean Marie Ryckewaert, een charmante man die zeer gehecht was aan zijn Vlaamse identiteit en een groot voorstander van Joseph Tillie was, maar die helaas voortijdig is overleden. In het archief van Cyriel Moeyaert vinden we op een eenvoudig kladblaadje een 'Nederlandse vertaling' geschreven door Joseph.

Thème néerlandais
a la fin d'Avril 1963, nous avons
op het ~~laatste~~^{einde} van april heugentien honderd ~~g~~
en notre première leçon de néerlandais
grie en zestig hebben wy onze eerste nederlandse
qui nous a été donnée par Monsieur Victor
die ons gegeven ~~gemaakt~~^{werd} heeft door meneer Victor,

À la fin d'Avril 1963 nous avons eu notre première leçon de Néerlandais qui nous a été donnée par Monsieur Victoor directeur d'école à Cappelle la Grande.

Nous étions vingt-six élèves en classe depuis le nombre de ceux-ci est tombé à douze : six adultes et six garçons et filles.

Nous savons très bien que la langue néerlandaise est difficile à apprendre mais nous avons la volonté de bien travailler pour savoir rapidement le parler et l'écrire. La connaissance de la langue de nos ancêtres peut être très avantageuse pour notre future situation.

➤ **Bachten de Kupe**

La revue d'histoire locale paraît pour la première fois en 1958. Une première fête rurale à Winnezele (France) en 1965 est organisée par cette association. Joseph y participe et prend la parole.

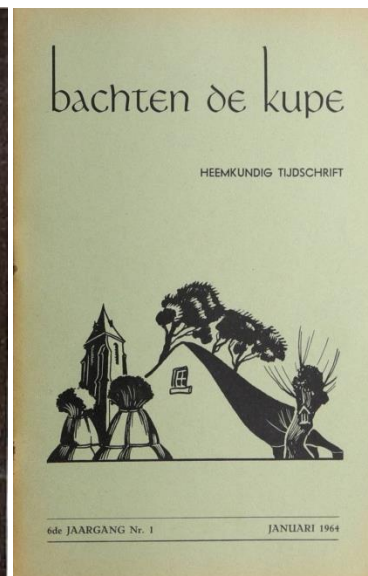
Eind april 1963 kregen we onze eerste les Nederlands, gegeven door de heer Victoor, schoolhoofd in Kapelle.

We waren met zesentwintig leerlingen in de klas, maar dat aantal is inmiddels gedaald tot twaalf: zes volwassenen en zes jongens en meisjes.

We weten heel goed dat de Nederlandse taal moeilijk te leren is, maar we zijn vastbesloten om hard te werken om de taal snel te kunnen spreken en schrijven. Kennis van de taal van onze voorouders kan voor onze toekomstige situatie zeer voordelig zijn.

➤ **Bachten de Kupe**

Het tijdschrift over de lokale geschiedenis verscheen voor het eerst in 1958. In 1965 organiseerde deze vereniging een eerste plattelandsfeest in Winnezele (Frankrijk). Joseph nam hieraan deel en hield een toespraak.

➤ **Amitiés**

Joseph a de nombreuses relations amicales en Belgique. Cyriel Moeyaert, Luc Verbeke, André Demets, le Docteur Spyckerelle de Roulers, Bert Bijmens de Bachten de Kupe

Willy Tillie enseignant à Poperinghe, amateur de généalogie a rencontré Joseph dans l'espoir de trouver des ancêtres communs vers 1967-1968.

Voici son témoignage : « Notre première rencontre avec Joseph Tillie fut inoubliable. Il nous a raconté en détail toutes ses initiatives, ses

➤ **Vriendschappen**

Joseph heeft veel vrienden in België. Cyriel Moeyaert, Luc Verbeke, André Demets, dokter Spyckerelle uit Roeselare, Bert Bijmens uit Bachten-de-Kupe

Willy Tillie, leraar in Poperinge en liefhebber van genealogie, ontmoette Joseph rond 1967-1968 in de hoop gemeenschappelijke voorouders te vinden.

Dit is zijn getuigenis: "Onze eerste ontmoeting met Joseph Tillie was onvergetelijk. Hij vertelde

cours, ses amis et ses ennemis, le tout dans une atmosphère incroyablement conviviale. »

D'autres visites se sont succédées rapidement. Joseph et son épouse sont devenus de véritables amis.

Joseph et son épouse venaient aussi souvent partager des repas chez nous à Poperinge, et nous avons toujours passé des moments merveilleux. Voyez la photo ci-jointe ! Elle a été prise chez mes parents en 1970. Je n'ai jamais rencontré personne qui ait autant glorifié sa « langue maternelle » et expliqué avec autant de minutie la différence entre le flamand et le néerlandais.

ons uitvoerig over al zijn initiatieven, zijn lessen, zijn vrienden en zijn vijanden, en dat alles in een ongelooflijk gezellige sfeer.”

Al snel volgden er nog meer bezoeken. Joseph en zijn vrouw zijn echte vrienden geworden.

Joseph en zijn vrouw kwamen ook vaak bij ons in Poperinge eten, en we hebben altijd heerlijke momenten beleefd. Kijk maar eens naar de bijgevoegde foto! Die is in 1970 bij mijn ouders genomen. Ik heb nog nooit iemand ontmoet die zijn 'moedertaal' zo heeft geprezen en het verschil tussen het Vlaams en het Nederlands zo nauwkeurig heeft uitgelegd.

➤ Le petit coin flamand

➤ Het Vlaamse hoekje

La revue *De Franse Nederlanden / Les Pays Bas Français*, année 1984, page 191, évoque sous la plume de Cyriel Moeyaert « Les Coins Flamands de Tisje-Tasje » chroniques humoristiques publiés dans un journal d'Hazebrouck *Le Cri des Flandres* à partir de 1910. Les journaux locaux de

Het tijdschrift *De Franse Nederlanden / Les Pays-Bas Français*, jaargang 1984, pagina 191, vermeldt onder de pen van Cyriel Moeyaert "De Vlaamse hoekjes van Tisje-Tasje", humoristische columns die vanaf 1910 in de Hazebroekse krant

Flandre Française (*l'Indicateur, le Journal de Bergues, le Journal des Flandres*) reprennent à leur compte ces petits récits dans les années 1960. Joseph Tillie à l'aide de son ami le docteur Spyckerelle de Roulers va à son tour publier une nouvelle série. Voici les vœux préparés pour 1971 sous forme de brouillon signé.

Le Cri des Flandres werden gepubliceerd. De lokale kranten van Frans-Vlaanderen (*l'Indicateur, le Journal de Bergues, le Journal des Flandres*) namen deze korte verhalen in de jaren 1960 over. Joseph Tillie publiceerde op zijn beurt, met de hulp van zijn vriend dokter Spyckerelle uit Roeselare, een nieuwe reeks. Hieronder volgen de wenskaarten voor 1971 in de vorm van een ondertekend concept.

NIEUWJAARSWENS

In 't begin van dit nieuwe tiental jaren komen Tisje-Tasje en zijn kozijn „Het Manneke uit de Mane” aan hun trouwe lezers hun hartelijke en oprechte wensen uitdrukken. Moge het nieuwe jaar maken dat uw vurigste begeerten verhoord zouden zijn: gezondheid, geluk, voorspoed en nog een hele boel andere zaken waar gij naar streeft.

Ik zal u niet wensen naar de maan te gaan wonen. Ge moogt mij geloven, mijn kozijn komt uit die planeet en hij zegt dat we veel beter zijn op de aarde en dat hij zelf vlug gewend was aan het aardse leven. Zeker er zijn hier niet alleen rozen en viooltjes maar daarboven is het nog minder.

Dus, laat ons hier blijven en laat ons, al met een goed glas tukken, herhalen: Een gelukkig en zalig nieuw jaar en nog vele andere daarachter!!

27 december

VŒU DE NOUVEL AN

Au début de cette nouvelle décennie, Tisje-Tasje et son cousin „Het Manneke uit de Mane”, présentent leurs Vœux les plus chaleureux et sincères à leurs fidèles lecteurs.

Que la nouvelle année réalise vos désirs les plus fervents: santé, bonheur, prospérité et beaucoup d'autres choses que vous voudriez réaliser.

Je ne vous souhaiterai pas d'aller habiter la lune. Vous pouvez me croire; mon cousin vient de cette planète et il m'a dit que nous sommes bien mieux sur la terre et qu'il s'est très vite habitué à la vie terrestre.

Certes, tout ici n'est pas roses et violettes, mais là haut il y a encore moins.

Restons donc ici et répétons, tout en trinquant avec un bon verre: une bonne et heureuse année et encore beaucoup d'autres après celle-ci,

27 décembre

Trois autres chroniques dactylographiées sont à lire dans le PLE23

➤ Manifeste

Avec Jacques Fermat, Joseph Tillie rédige et publie « Nous, les Flamands de France ».

La brochure vise à informer les Flamands de France du caractère néerlandais de leur dialecte et de l'importance de la langue standard, le néerlandais. Elle préconise également l'enseignement du néerlandais en Flandre française.

Ce manifeste est repris dans l'annexe PLE23.

In het PLE23 zijn nog drie andere getypte columns te lezen.

➤ Manifest

Samen met Jacques Fermat schrijft en publiceert Joseph Tillie "Wij, de Vlamingen van Frankrijk".

De brochure heeft tot doel de Vlamingen in Frankrijk te informeren over het Nederlandse karakter van hun dialect en over het belang van de standaardtaal, het Nederlands. Ook pleit de brochure voor het onderwijs van het Nederlands in Frans-Vlaanderen.

Dit manifest is opgenomen in bijlage PLE23.

➤ **Het Manneke uit de Mane**

En novembre 1970 l'association culturelle du même nom *Het Manneke uit de Mane* intronise Joseph Tillie comme chevalier de cet ordre. L'évènement est relaté dans le quotidien *La Voix du Nord* du 27 novembre 1970.

➤ **Het Manneke uit de Mane**

In november 1970 benoemt de gelijknamige culturele vereniging *Het Manneke uit de Mane* Joseph Tillie tot ridder in deze orde. Over deze gebeurtenis wordt verslag gedaan in het dagblad *La Voix du Nord* van 27 november 1970.

La Voix du Nord - Steenvoorde

Dimanche 15 Novembre eut lieu à Lo, charmante petite ville de Flandre Occidentale belge, la réunion annuelle de la Confrérie de *Het Manneke uit de Mane*, traduisez : « Le Petit Bonhomme de la Lune ».

C'est le titre que porte le célèbre almanach flamand qui paraît pour la première fois en 1881 et qui n'a cessé depuis lors d'amuser par ses blagues, toute la population flamande qui en est friande. La Confrérie des Chevaliers de « *Het Manneke uit de Mane* » nomme chaque année de nouveaux chevaliers et la cérémonie de la remise de cette distinction se fait au Caesarhof à Lo. Parmi les nouveaux chevaliers : M. André Demets, grand ami de la Flandre française, l'écrivain F. Boschvogel, le docteur Verlende, M. de Pelenaer et notre ami Joseph Tillie de Steenvoorde ; nous le voyons ici sur la photo, avec le grand-maître Willem Denys. Son parrain était le vice-président, le docteur Spyckerelle, de Roulers, avec lequel il collabore dans le Coin flamand de Tisje-Tasje. Cela confirme l'estime que portent nos amis d'au-delà la frontière à notre région.

La Voix du Nord - Steenvoorde

Op zondag 15 november vond in Lo, een charmant stadje in West-Vlaanderen, de jaarlijkse bijeenkomst plaats van de broederschap *Het Manneke uit de Mane*.

Dat is de titel van de beroemde Vlaamse almanak die in 1881 voor het eerst verscheen en die sindsdien de hele Vlaamse bevolking, die er dol op is, blijft vermaken met zijn grappen. De Broederschap van de Ridders van *Het Manneke uit de Mane* benoemt elk jaar nieuwe ridders en de uitreiking van deze onderscheiding vindt plaats in het Caesarhof in Lo. Onder de nieuwe ridders bevinden zich: de heer André Demets, een grote vriend van Frans-Vlaanderen, de schrijver F. Boschvogel, dokter Verlende, de heer de Pelenaer en onze vriend Joseph Tillie uit Steenvoorde; we zien hem hier op de foto, samen met grootmeester Willem Denys. Zijn peetvader was de vicevoorzitter, dr. Spyckerelle uit Roeselare, met wie hij samenwerkt in de Vlaamse hoek van Tisje-Tasje. Dit bevestigt de waardering die onze vrienden van over de grens voor onze regio koesteren.

La fête eut un écho dans nombre de journaux belges et un extrait de la cérémonie parut même à la TV flamande.

Notre journal se joint à nos confrères belges dont il est l'ami de longue date, pour représenter nos vives félicitations au nouveau chevalier.

Arrêt des cours

Het feest vond weerklank in tal van Belgische kranten en er werd zelfs een fragment van de ceremonie uitgezonden op de Vlaamse televisie.

Onze krant sluit zich aan bij onze Belgische collega's, met wie zij al jarenlang bevriend is, om de nieuwe ridder onze hartelijke felicitaties over te brengen.

Stopzetting van de lessen

Steenvoorde, 12 juli 1971.

Berwaarde Heer MOEYAERT en Gode Vriend,

Op de programma van de Ekelsbeka Kultuurdag heb ik U naam gelezen in verband met de dia's; en dat doet mij denken dat we van Uw bezoek zullen genieten aanstaande zondag.

Seder mijn laatste brief heb ik enige slechte dagen beleefd. Nu ben ik wat beter. Ik heb aan de Heer Luc Verbeke geschreven om hem te wervittigen dat ik geen les meer zal geven de naaste jaargang (Dat heeft mij dit jaar te lastig geweest.) en dat hij een leraar zou beschikken als hij wenst dat het Nederlands nog onderwezen is te Steenvoorde. Ik wil wel onze burgermeester verzoeken een plaats te geven in het stadhuis, in het geval dat er geen Nederlands onderwijs geschiedt in de nieuwe college die in september open is. Ik zal mij nog bemoeien van Tisje Tasje's hoekje; dat werk geef mij geen last want het moet niet gedaan worden op stipte dagen.

Zeker dat ik voor de artikelen van Le Monde en La Voix du Nord zal zorgen die in de Franse gazetten zouden komen te verschijnen.

Deze laatste week heb ik een opstel ontvangen van een onverwachte mededinger aan de Prijsvraag: van een " détenu politique " die in de gevangenis van Melun zit !

Tot blijwederzien en met onze hartelijke groeten voor jullie beiden.

J. Moeyaert

Le 11 juin 1971 Joseph écrit à son ami Cyriel Moeyaert pour l'avertir qu'il doit pour raison de santé arrêter les cours de néerlandais et qu'il va contacter la mairie pour qu'une salle soit réservée en septembre pour les nouveaux cours. Il exprime aussi son intention de poursuivre la rédaction des « Vlaemsche Hoekjes ».

Ancien combattant de 14-18 Joseph avait de sérieux problèmes respiratoires et un directeur d'école de Locre, Walter Verdonck (né à Locre le 5 mai 1933) dut le remplacer à la rentrée de septembre 1971.

Les deux niveaux de cours furent dispensés dans une salle mise à disposition par la mairie de Steenvoorde.

Monsieur Verdonck intervenait déjà à Bailleul depuis le début de l'année 1969 à l'initiative du maire et du directeur du collège public de Bailleul.

Op 11 juni 1971 schrijft Joseph aan zijn vriend Cyriel Moeyaert om hem te laten weten dat hij om gezondheidsredenen de lessen Nederlands moet staken en dat hij contact zal opnemen met het gemeentehuis om in september een zaal te reserveren voor de nieuwe lessen. Hij geeft ook aan dat hij van plan is door te gaan met het schrijven van de "Vlaemsche Hoekjes".

Als veteraan uit de Eerste Wereldoorlog had Joseph ernstige ademhalingsproblemen en moest een schooldirecteur uit Loker, Walter Verdonck (geboren in Loker op 5 mei 1933), hem bij de start van het schooljaar in september 1971 vervangen.

De lessen op beide niveaus werden gegeven in een zaal die door het gemeentebestuur van Steenvoorde ter beschikking was gesteld.

De heer Verdonck was al sinds begin 1969 actief in Belle, op initiatief van de burgemeester en de directeur van het openbare college van Belle.

Décès

Malgré ses ennuis de santé, Joseph reste actif et relève avec une de ses élèves les flandricismes utilisés en traduisant mot à mot des expressions flamandes dans un français incorrect. Joseph est hospitalisé à Roulers dans le service de son ami le docteur Spyckerelle en octobre. Il décédera le 7 décembre 1971.

Overlijden

Ondanks zijn gezondheidsproblemen blijft Joseph actief en wijst hij samen met een van zijn leerlingen op de 'flandricismen' die ontstaan wanneer Vlaamse uitdrukkingen letterlijk in onjuist Frans worden vertaald. In oktober wordt Joseph opgenomen in het ziekenhuis van Roeselare, op de afdeling van zijn vriend, dokter Spyckerelle. Hij overlijdt op 7 december 1971.

† Zalig aandenken aan

JOSEPH TILLIE

Weduwnaar van Mevrouw SUZANNE TUEUX

Echtgenoot van Mevrouw MEERSSEMAN

geboren in Steenvoorde op 29 augustus 1894 en er godvruchtig overleden op 7 december 1971, voorzien van de H.H. sacramenten der zieken. Sinds 1963 leraar Nederlands in Steenvoorde. Ridder in de orde van het Manneke uit de Mane. Mede-opsteller van het Vlaamsch Hoeksje van Tisje Tasje in de plaatselijke weekbladen.

Hij zal een leemte achterlaten. « Ons Huisje », waar we met zovelen hem zo dikwijls ontmoet hebben en hebben leren waarderen, zal een sprekend getuigenis zijn van de man die voor ons een driedubbele kracht zal blijven betekenen nog jaren lang.

Een kracht door z'n onwankelbaar geloof, waarvan hij tegenover alle mensen getuigenis aflegde, tot in z'n laatste uren. « Ze hebben m'n schoenen getaatst » zei hij nog een van de laatste dagen ; hij bedoelde : ze hebben me bediend, ik ben bereid om de eeuwigheid in te gaan.

Een kracht door z'n heerlijke trouw. Trouw aan z'n wezen, aan z'n Vlaming-zijn in Frankrijk, aan z'n taal en z'n aard. Weinig mensen hebben de waarde van hun taal als geestelijk erfdeel zo hoog aangeslagen als hij. In z'n persoonlijke getuigenis waarom hij Nederlands onderwees, schreef hij « omdat ik van de Vlaamse taal houd, die van onze voorouders, en omdat ik er de rijkdom en de humor van waardeer in haar kostelijke spreekwoorden. » Niemand als hij heeft de eigen woordenschat ijveriger verzameld, beluisterd en met smaak aan anderen meegedeeld.

Tot de jongeren van z'n streek richtte hij zich met de bezwerende woorden : « Als het jullie mogelijk was om je overgrootvader tegen te komen en je zou met hem geen gesprek kunnen voeren, dan zou hij zich voor jullie schamen en in het laten varen van je taal zou hij een soort verraad ontdekken. ... »

Een kracht door z'n vriendschap, die sterk was en onwrikbaar, maar die gepaard ging met een onbevengene eerlijkheid. Hij heeft veel echte vrienden geteld door de Nederlanden heen, maar nooit heeft hij terwille van de vriendschap z'n eerlijke mening verzwegen, laat staan gewijzigd. Z'n woord was, naar Christus' eis : « ja » is « ja ».

Dierbare echtgenote, dank voor de trouwe verzorging tot het uiterste, dank voor je liefde en goedheid ; beste kinderen en kleinkinderen, God vergoede je grote genegenheid en zorg ; beste vrienden allemaal, vergeet ook jullie me niet, blijf verder werken voor ons gemeenschappelijk ideaal. Bid voor mij en bid voor m'n volk.

Mevrouw Joseph Tillie - Meersseman,
De Heer en Mevrouw Jacques Tillie - Lahaye,
kinderen en kleindochtertje,
De Heer en Mevrouw Pierre Tillie-Maes
en kinderen,
De Heer Jean Tillie,
Mevrouw Tillie - Caulier,
De Heer en Mevrouw Jean-Pierre Claeys - Tillie
en kinderen,
en al z'n familieleden en vrienden

danken u voor uw gebed en deelneming.

Auroradruk

De Ruddere, Ieper

Professeur de néerlandais à Steenvoorde depuis 1963. Chevalier de l'Ordre du « Petit bonhomme de la lune ». Co-auteur de la chronique « Vlaamsch Hoeksje van Tisje Tasje » dans les hebdomadaires locaux.

Son absence se fera sentir ; « Ons Huisje », où tant d'entre nous l'avons rencontré et apprécié, restera un témoignage éloquent de cet homme qui, pour les années à venir, sera pour nous une triple source de force.

Une force puisée dans sa foi inébranlable, dont il a témoigné devant tous jusqu'à son dernier souffle. « On a ciré mes chaussures », a-t-il dit un

Sinds 1963 leraar Nederlands in Steenvoorde. Ridder in de orde van het *Manneke uit de Mane*. Medeopsteller van het Vlaamsch Hoeksje van Tisje Tasje in de plaatselijke weekbladen.

Hij zal een leemte achterlaten, « Ons Huisje », waar we met zovelen hem zo dikwijls ontmoet hebben en hebben leren waarderen zal een sprekend getuigenis zijn van de man die voor ons een driedubbele kracht zal blijven betekenen nog jaren lang.

Een kracht door z'n onwankelbaar geloof, waarvan hij tegenover alle mensen getuigenis aflegde tot in z'n laatste uren. « Ze hebben m'n schoe-

jour, signifiant ainsi qu'il avait reçu les soins nécessaires et qu'il était prêt à entrer dans l'éternité.

Sa force résidait aussi dans sa loyauté admirable : loyauté envers lui-même, envers son identité flamande en France, envers sa langue et son héritage. Rares sont ceux qui ont autant chéri la valeur de leur langue comme héritage spirituel. Dans une lettre expliquant son engagement dans l'enseignement du néerlandais, il écrivait : « Parce que j'aime la langue flamande – la langue de nos ancêtres – et parce que j'apprécie sa richesse et l'humour de ses délicieux proverbes. » Nul autre que lui n'a rassemblé, écouté et partagé ce vocabulaire si particulier avec autant d'assiduité et de plaisir. Il s'adressa aux jeunes de sa région avec ces paroles émouvantes : « Si vous pouviez rencontrer votre arrière-grand-père et être incapables de converser avec lui, il aurait honte de vous ; votre abandon de votre langue serait pour lui une forme de trahison... ».

Son amitié était une source de force : forte et inébranlable, toujours empreinte d'une honnêteté sans faille. Il comptait de nombreux amis sincères à travers les Pays-Bas, et pourtant, jamais il ne dissimula – et encore moins ne modifia – son opinion sincère par amitié. Fidèle à l'enseignement du Christ, sa parole était simplement « oui », et cela signifiait « oui »

Ma chère épouse, merci pour les soins fidèles que tu m'as prodigués jusqu'au bout, merci pour ton amour et ta bonté ; mes chers enfants et petits-enfants, que Dieu vous récompense pour votre grande affection et votre attention ; mes chers amis, ne m'oubliez pas non plus, continuez à œuvrer pour notre idéal commun. Priez pour moi et priez pour mon peuple.

Hommage a été rendu à Joseph Tillie

Voix du Nord - Steenvoorde – 27 avril 1974

Plusieurs cérémonies ont marqué samedi après-midi, l'hommage que désiraient rendre les amis de Joseph Tillie et les anciens élèves du cours de néerlandais à cet homme connu pour ses travaux de folkloriste flamand.

À la mairie, en flamand, lui fut tout d'abord rendu un premier témoignage de reconnaissance. Puis ce fut la projection d'un film sur le

nen getaatst » zei hij nog een van de laatste dagen; hij bedoelde ze hebben me bediend, ik ben bereid om de eeuwigheid in te gaan.

Een kracht door z'n heerlijke trouw. Trouw aan z'n wezen, aan z'n Vlaming-zijn in Frankrijk, aan z'n taal en z'n aard. Weinig mensen hebben de waarde van hun taal als geestelijk erfdeel zo hoog aangeslagen als hij. In zijn persoonlijke getuigenis waarom hij Nederlands onderwees, schreef hij « omdat ik van de Vlaamse taal houd, die van onze voorouders, en omdat ik er de rijkdom en de humor van waardeer in haar kostelijke spreekwoorden.» Niemand als hij heeft de eigen woordenschat ijveriger verzameld, beluisterd en met smaak aan anderen meegedeeld. Tot de jongeren van zijn streek richtte hij zich met de bezwerende woorden : « Als het jullie mogelijk was om je overgrootvader tegen te komen en je zou met hem geen gesprek kunnen voeren, dan zou hij zich voor jullie schamen en in het laten varen van je taal zou hij een soort verraad ontdekken .. »

Een kracht door zijn vriendschap die sterk was en onwrikbaar, maar die gepaard ging met een onbevengene eerlijkheid. Hij heeft veel echte vrienden geteld door de Nederlanden heen, maar nooit heeft hij ter wille van de vriendschap zijn eerlijke mening verzwegen, laat staan gewijzigd. Zijn woorden was naar Christus'eis als: « ja », is « ja ».

Dierbare echtgenote, dank voor de trouwe verzorging tot het uiterste, dank voor je liefde en goedheid; beste kinderen en kleinkinderen God vergoede je grote genegenheid en zorg; beste vrienden allemaal, vergeet ook jullie me niet, blijf verder werken voor ons gemeenschappelijk ideaal. Bid voor mij en bid voor mijn volk.

Er werd eer betoond aan Joseph Tillie

Voix du Nord - Steenvoorde – 27 april 1974

Zaterdagmiddag vonden er verschillende plechtigheden plaats ter ere van Joseph Tillie, georganiseerd door zijn vrienden en de oud-leerlingen van de cursus Nederlands, als eerbetoon aan deze man die bekend stond om zijn werk als Vlaams folklorist.

In het gemeentehuis werd hem allereerst, in het Vlaams, een eerste blijk van waardering betuigd. Daarna werd een film vertoond over het kanton

canton de Steenvoorde et sur ses activités. Ce film a été réalisé par la télévision néerlandaise.

Steenvoorde en over zijn activiteiten. Deze film was gemaakt door de Nederlandse televisie.

La manifestation au cimetière.

Quand la messe célébrée à sa mémoire, à 17 h fut achevée, la délégation se rendit en cortège jusqu'au cimetière, accompagnée de drapeaux (drapeaux flamands comme il se doit), les participants se recueillent sur la tombe qu'ils avaient fleurie de trois couronnes.

Devant la dalle mortuaire, une prière, un chant et un dernier hommage. Les membres du groupe se dirigèrent ensuite vers le restaurant du « Cheval Blanc » Grand-Place, pour le repas du soir.

Wido Bourel explique dans un article publié le 20 avril 2026 dans Widopedia sous le titre « Joseph Tillie een vergeten Frans-Vlaams pionnier » les circonstances de cet hommage.

Toen de herdenkingsmis, die om 17.00 uur werd opgedragen, was afgelopen, begaf de delegatie zich in een stoet naar de begraafplaats, vergezeld van vlaggen (Vlaamse vlaggen, zoals het hoort), waar de deelnemers een moment van stilte in acht namen bij het graf dat zij met drie kransen hadden versierd.

Voor de grafsteen volgden een gebed, een lied en een laatste eerbetoon. De leden van de groep begaven zich vervolgens naar restaurant "Cheval Blanc" op de Grote Markt voor het avondmaal.

Wido Bourel licht in een artikel dat op 20 april 2026 in Widopedia verscheen onder de titel "Joseph Tillie, een vergeten Frans-Vlaamse pionier" de omstandigheden van dit eerbetoon toe.

L'association Bachten de Kupe avait eu l'accord de Joseph Tillie pour mettre une plaque en marbre en son honneur sur la façade de sa maison « Ons Huisje ». Cette plaque fut posée en 1972.

De vereniging Bachten de Kupe had toestemming gekregen van Joseph Tillie om ter ere van hem een marmeren plaquette aan te brengen op de gevel van zijn huis "Ons Huisje". Deze plaquette werd in 1972 aangebracht.

Plus tard L'association EUVO a ajouté sur le mu-ret devant sa maison une plaque reprenant les mêmes termes avec la mention « Ons Huisje ».

Philippe Caeyseele

Later heeft de vereniging EUVO op het muurtje voor zijn huis een plaquette aangebracht met dezelfde tekst en de vermelding "Ons Huisje".

Philippe Caeyseele vertaling Gilbert Allemeesch

La Flandre française est-elle victime d'un linguicide ?

Cette question volontairement provocatrice constitue le fil conducteur de *Taalmoord. Over taal, identiteit en gemeenschap*, un essai récemment publié aux éditions Ertsberg. À partir de l'histoire de la Flandre française, l'auteur Wido Bourel examine comment une langue peut progressivement disparaître de la vie quotidienne et quelles en sont les conséquences pour l'identité, la culture et le sentiment d'appartenance à un peuple.

L'ouvrage prend pour point de départ l'histoire de la Flandre française, où le néerlandais a été refoulé pendant des siècles sous l'effet de la politique linguistique française. À l'école, l'usage de la langue régionale était interdit et les enfants qui parlaient encore le flamand étaient punis. Cette politique a laissé des traces profondes : aujourd'hui, la langue historique de la région a pratiquement disparu.

L'auteur retrace cette histoire non seulement à travers les faits historiques, mais aussi à partir de son propre parcours. Ayant grandi en Flandre française, il est parti à la recherche de la langue parlée pendant des générations au sein de sa famille. Cette quête l'a également conduit aux Pays-Bas puis en Flandre belge, où il a appris le néerlandais et découvert la richesse de ses dialectes et variantes régionales.

Peu à peu, cette recherche personnelle s'est transformée en une réflexion plus large sur le rôle de la langue dans notre société. Que se passe-t-il lorsqu'une communauté perd sa langue ? Quelles en sont les conséquences pour l'identité, la culture et le lien social ? Et quels défis la mondialisation et l'anglicisation posent-elles aujourd'hui à la langue néerlandaise ?

Avec *Taalmoord*, l'auteur apporte sa contribution à un débat plus actuel que jamais. Cet essai montre que la langue n'est pas seulement un moyen de communication, mais aussi le vecteur

Is in Frans-Vlaanderen een taalmoord gepleegd?

Die prikkelende vraag vormt de rode draad in *Taalmoord. Over taal, identiteit en gemeenschap*, het onlangs bij uitgeverij Ertsberg verschenen essay. Vanuit de geschiedenis van Frans-Vlaanderen onderzoekt de auteur, Wido Bourel, hoe een taal geleidelijk uit het dagelijkse leven kan verdwijnen en welke gevolgen dat heeft voor de identiteit, de cultuur en het gemeenschapsgevoel van een volk.

Het boek vertrekt vanuit de geschiedenis van Frans-Vlaanderen, waar het Nederlands eeuwenlang werd teruggedrongen door het Franse taalbeleid. Op school was het gebruik van de streektaal verboden en kinderen die toch Vlaams spraken, werden daarvoor gestraft. Die politiek liet diepe sporen na: vandaag is de oorspronkelijke taal van de streek vrijwel verdwenen.

De auteur beschrijft die geschiedenis niet alleen aan de hand van historische feiten, maar ook vanuit zijn eigen leven. Opgegroeid in Frans-Vlaanderen ging hij op zoek naar de taal die in zijn familie generaties lang was gesproken. Die zoektocht bracht hem naar Nederland en Vlaanderen, waar hij zich het Nederlands eigen maakte en kennismakte met de rijke verscheidenheid aan dialecten en streektaalen.

Gaandeweg groeide een persoonlijke ontdekkingsstocht uit tot een bredere reflectie over de rol van taal in onze samenleving. Wat gebeurt er wanneer een gemeenschap haar taal verliest? Welke gevolgen heeft dat voor identiteit, cultuur en verbondenheid? En welke uitdagingen stellen globalisering en verengelsing vandaag aan het Nederlands?

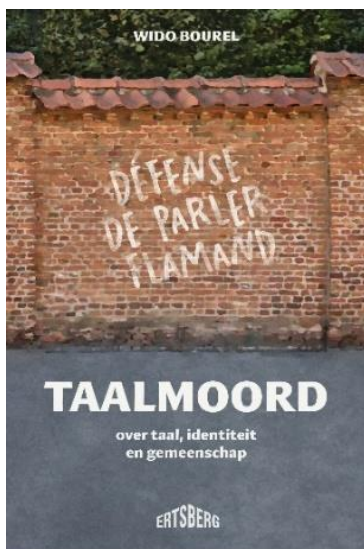
Met *Taalmoord* levert de auteur een bijdrage aan een debat dat actueler is dan ooit. Het essay laat zien dat taal niet alleen een communicatiemiddel is, maar ook een drager van geschiedenis, cultuur en collectief geheugen.

d'une histoire, d'une culture et d'une mémoire collective.

Membre fondateur du cercle **Andries Stevenkring**, Wido Bourel œuvre depuis de nombreuses années en faveur de la langue et de la culture néerlandaises. Il publie régulièrement des articles sur la langue, l'identité et la place du néerlandais, et donne des conférences consacrées à ces thèmes. Il est également l'auteur de *Frans en toch Vlaams. Het verhaal van Frans-Vlaanderen (Français et pourtant flamand. L'histoire de la Flandre française)*, également paru aux éditions Ertsberg.

L'écrivain néerlandais Benno Barnard a résumé son impression à la lecture de ce livre :

« Voici un livre magnifique, une protestation ardente, une profonde déclaration d'amour à notre langue. Et notez que c'est de France qu'il nous vient. »

Taalmoord. Over taal, identiteit en gemeenschap

Auteur: Wido Bourel

Formaat 14 × 21 cm

Omvang 192 blz.

Prijs €19,95

Uitgever: Ertsberg

ISBN 978 90 2234 363 0

Te koop in het Huis van de Slag en in de Vlaamse boekhandels.

De schrijver Wido Bourel is stichtend lid van de **Andries Stevenkring** en zet zich al jarenlang in voor de Nederlandse taal en cultuur. Hij publiceert geregeld over taal, identiteit en de positie van het Nederlands en verzorgt lezingen waarin deze thema's verder worden uitgediept. Hij is tevens de auteur van *Frans en toch Vlaams. Het verhaal van Frans-Vlaanderen*, eveneens verschenen bij uitgeverij Ertsberg.

De Nederlandse schrijver Benno Barnard verwoordde zijn indruk van het boek kernachtig:

"Dit is een prachtig boek, een vlammend protest, een diepzinnige liefdesverklaring aan onze taal. En het komt nota bene uit Frankrijk."

Hommage à Antoon Lowyck

En annexe de ce bulletin, vous recevrez une réédition numérique de son essai *Nederlandstalige schrijvers in Steenvoorde, Westhoek van de Nederlanden in Frankrijk*.

Eerbetoon aan Antoon Lowyck

Als bijlage bij deze nieuwsbrief ontvangt u een digitale heruitgave van zijn essay *Nederlandstalige schrijvers in Steenvoorde, Westhoek van de Nederlanden in Frankrijk*.

La langue régionale de Flandre française

Mark Ingelaere a déjà réalisé plus de 580 enregistrements vidéo en langue régionale de Flandre française. Les enregistrements les plus récents sont : [585](#), [586](#), [587](#), [588](#), [589](#), [590](#), [591](#), [592](#), [593](#), [594](#), [595](#), [596](#), [597](#), [598](#), [599](#).

De Frans-Vlaamse Streektaal

Mark Ingelaere heeft reeds meer dan 580 video-opnamen gemaakt van de Frans-Vlaamse streektaal. De meest recente opnamen zijn: [585](#), [586](#), [587](#), [588](#), [589](#), [590](#), [591](#), [592](#), [593](#), [594](#), [595](#), [596](#), [597](#), [598](#), [599](#).

Néerlandais et flamand

- Le prix [Constantijn Huygens](#), prix annuel récompensant l'ensemble d'une œuvre littéraire, a été décerné à la Néerlandaise [Connie Palmen](#).

Nederlands en Vlaams

- De [Constantijn Huygens-prijs](#), de jaarlijkse prijs voor een heel literair oeuvre, is toegekend aan de Nederlandse [Connie Palmen](#).

- Le [Woordeboek van die Afrikaanse Taal](#) fête ses 100 ans. Cet anniversaire a été célébré lors d'une [soirée de gala](#) à l'université de Stellenbosch.

- Oui, Non, Si ! et Ja, Neen, Jawel!.

Lorsqu'on pose une question neutre telle que « As-tu faim ? », on peut y répondre « oui » ou « non » sans aucun problème linguistique.

Lorsque la question est formulée de manière négative, certaines personnes ont du mal à répondre. Si l'on demande « Tu n'as pas faim ? », faut-il répondre « oui » ou « non » ? Dans ce cas, on répond « non » si l'on n'a pas faim. Pour plus de clarté, on peut ajouter : « Je n'ai pas faim ». Si l'on a faim, on répond « Si ! », en ajoutant éventuellement « J'ai faim ».

Notez qu'on dit ici « Si ! » et non « Oui », tout comme en néerlandais on dit « Jawel ! » et non « Ja ».

Gilbert Allemeesch

- Het [Woordeboek van die Afrikaanse Taal](#) bestaat 100 jaar. Dit werd gevierd met een [gala-avond](#) aan de Stellenbosch Universiteit.

- Oui, Non, Si ! en Ja, Neen, Jawel!.

Als men een neutrale vraag stelt zoals "Heb je honger?", dan kan men daar zonder enig taalprobleem "ja" of "neen" op antwoorden.

Wanneer de vraag negatief gesteld wordt, hebben sommige mensen een probleem. Als men vraagt "Heb je geen honger?", zegt men dan "ja" of "neen"? Dan zegt men "neen" als men geen honger heeft. Voor de duidelijkheid kan men eraan toevoegen: "Ik heb geen honger". Als men wel honger heeft, zegt men "Jawel!", eventueel met toevoeging "Ik heb wel honger."

Merk op dat men hier zegt "Jawel!" en niet "Ja", zoals men in het Frans "Si !" zegt en niet "Oui".

Gilbert Allemeesch

Sélection de livres en néerlandais

Selectie Nederlandstalige boeken

- Yper Museum (Eds), [\(W\)onderland - Hoe archeologie ons verbazend veel vertelt over de mens en het leven in de middeleeuwen](#), Borgerhoff & Lambergts, 2026, 208 pp.

- Palmen Connie, [Johnnie Walker](#), Prometheus, 2026, 256 pp.

- Mariën Lieselot, [Als de dieren](#), Das Mag, 2025, 314 pp. ([recensie](#))

- Terrin Peter, [Nog lang geen winter](#), De Bezige Bij, 2025, 256 pp.

- de Vries Nadia, [Overgave op commando](#), Pluim, 2025, 160 pp. ([recensie](#))

- Buwalda Peter, [De jaknikker](#), De Bezige Bij, 2025, 688 pp. ([recensie](#))

Sélection de livres en français

Selectie Franstalige boeken

- Palmen Connie, [Les lois](#), Actes Sud, 1993, 216 pp. Trad. de [De wetten](#), Prometheus, 1991, 240 pp.

- Palmen Connie, [Lucifer](#), Actes Sud, 2011, 390 pp. Trad. de [Lucifer](#), Prometheus, 2007, 351 pp.

- Palmen Connie, [Tout à vous](#), Actes Sud, 2005, 380 pp. Trad. de [Geheel de uwe](#), Prometheus, 2002, 384 pp.

- Palmen Connie, [Ton histoire. Mon histoire](#), Actes Sud, 2018, 272 pp. Trad. de [Jij zegt het](#), Prometheus, 2015, 272 pp.

- Terrin Peter, [Vous êtes ici](#), Actes Sud, 2026, 240 pp. Trad. de [De gebeurtenis](#), De Bezige Bij, 2022, 208 pp.

- Daanje Anjet, [Le soldat remémoré](#), Gallimard, 2026, 736 pp. Trad. de [De herinnerde soldaat](#), Passage, 2019, 538 pp.

Livres en libre accès

Open Access boeken

- Dell Helen, [*Fantasies of music in nostalgic medievalism*](#), Manchester University Press, 2026, 260 pp.
- Sammern Romana & Saviello Julia (eds), [*Beauty: The Body as Artefact - Historical Sources from Cicero to Goya*](#), Taylor & Francis, 2026, 404 pp.
- Barbara Kalla Irena & Pauwels Frauke (eds), [*Het Nederlandstalige kinderboek - Grenzeloos divers*](#), Amsterdam University Press, 2026, 258 pp.
- Ryckeboer Hugo, [*Het Nederlands in Noord-Frankrijk. Sociolinguïstische, dialectologische en contactlinguïstische aspecten*](#). Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Gent 1997, 304 pp.
- Vuye Hendrik, [*Taal en territorialiteit in Vlaanderen in historisch en internationaal perspectief*](#), vzw 'de Rand' en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur van de Vlaamse overheid, 2010, 44 pp.
- Grossman Michele & Hellyer H.A. (eds), [*Rethinking Religion and Radicalization - Terrorism and Violence Twenty Years After 9/11*](#), Bloomsbury Academic, 2025, 312 pp.
- Locke Rachel, Paul Shantz Kelsey, Serbin Pont Andrei, Sutherland Jai-Ayla (eds), [*Identity-Based Mass Violence in Urban Contexts*](#), Springer Nature, 2026, 540 pp.
- Bricas Nicolas, Conaré Damien, Walser Marie (eds), [*The Ecology of Food - Sustainable Food Systems and Diets*](#), Bloomsbury Publishing (UK), 2026, 320 pp.
- Mont Oksana (ed), [*Myths about Sustainable Consumption: Dispelled*](#), Taylor & Francis, 2026, 272 pp.
- Cribb Alan, Mitchell Polly, Entwistle Vikki, [*Rethinking Healthcare Improvement - Philosophy and Ethics in Practice*](#), Bloomsbury Publishing (UK), 2026, 320 pp.
- Curtis Daniel R., [*Epidemic Disease and Society in the Premodern Low Countries - Inequality and Community*](#), Taylor & Francis, 2026, 296 pp.
- Evangelista Stefano, Ribeyrol Charlotte & Winterbottom Matthew (eds), [*Colour Matters - Exploring Chromatic Materialities in the Long Nineteenth Century \(1798-1914\)*](#), Open Book Publishers, 2026, 408 pp.
- Barthelmebs Hélène & Raguin Marjolaine (eds), [*Du ventre des femmes aux bras des mères - Explorations croisées des maternités au carrefour des disciplines*](#), Peter Lang International Academic Publishers, 2026, 500 pp.
- Sangiacomo Andrea, [*Yoga van Spinoza - Kracht uitoefenen en het Oneindige ervaren*](#), University of Groningen Press, 2026, 244 pp.

Le Centre de documentation du Westhoek – Flandre française Cyriel Moeyaert.

Lorsque je suivais des cours de néerlandais chez Joseph Tillie à Steenvoorde en 1970, j'ai fait la connaissance de Cyriel Moeyaert, prêtre et inspecteur de néerlandais. Au sein du *Comité pour la Flandre française* (KfV), il veillait au bon déroulement des cours de néerlandais financés par

Westhoeks Documentatiecentrum Frans-Vlaanderen Cyriel Moeyaert.

Toen ik in 1970 in Steenvoorde Nederlandse les volgde bij Joseph Tillie, ontmoette ik Cyriel Moeyaert, een priester en inspecteur van het onderwijs in de Nederlandse taal. Als lid van het Komitee voor Frans-Vlaanderen (KfV) hield hij toezicht op de door de organisatie gefinancierde

le KfV en Flandre française. Nous étions régulièrement en contact chez lui, à Ypres, ainsi que lors des réunions annuelles à Waregem, où les Flamands de France se retrouvaient.

Cyriel Moeyaert a consacré près de soixante années de sa vie à recueillir et à étudier les mots, expressions et dictons flamands encore utilisés en Flandre française. Ses longues années de travail sur le terrain ont abouti à la publication, en 2005, du *Dictionnaire du flamand de France*. Il a également publié de nombreux articles consacrés à ses recherches dans la revue du KfV et dans d'autres périodiques, notamment *Ons Erfdeel*, *Zannekin*, *Les Pays-Bas Français* et *Neerlandia*.

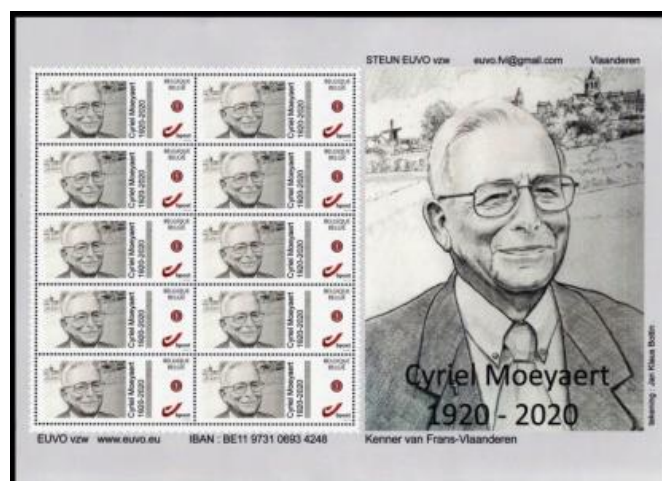
cursussen Nederlands in de regio. We hadden regelmatig contact, zowel bij hem thuis in Ieper als tijdens de jaarlijkse bijeenkomsten in Waregem, waar Vlamingen uit Frankrijk elkaar ontmoetten.

Cyriel Moeyaert wijdde bijna zestig jaar van zijn leven aan het verzamelen en bestuderen van de Vlaamse woorden, uitdrukkingen en gezegden die in Frans-Vlaanderen nog in gebruik waren. Zijn jarenlange veldwerk resulteerde in 2005 in de publicatie van het *Woordenboek van het Frans-Vlaams*. Daarnaast publiceerde hij talloze artikelen over zijn onderzoek in het tijdschrift van het KfV en in andere periodieken, waaronder *Ons Erfdeel*, *Zannekin*, *De Franse Nederlanden* en *Neerlandia*.

Cyriel Moeyaert est décédé en 2020, à l'âge de cent ans. En son hommage, un timbre-poste à son effigie a été émis par la suite.

Cyriel Moeyaert overleed in 2020 op honderdjarige leeftijd. Ter ere van hem werd vervolgens een postzegel met zijn beeltenis uitgebracht.

Une œuvre de toute une vie à la recherche des derniers locuteurs

Pendant de nombreuses années, Cyriel Moeyaert a parcouru la Flandre française afin de recueillir directement auprès des derniers informateurs flamandophones un matériel linguistique.

Een levenslange zoektocht naar de laatste sprekers

Jarenlang reisde Cyriel Moeyaert door Frans-Vlaanderen om authentiek taal materiaal te verzamelen, rechtstreeks van de laatste overgebleven Vlaamstalige informanten. Hij luisterde naar

tique authentique. Il écoutait leurs mots, leurs expressions et leurs récits et les notait avec une grande précision. Il a ainsi recueilli non seulement un précieux matériel linguistique, mais aussi une mine d'informations sur la vie quotidienne et la culture de la Flandre française.

Une partie importante de ce travail de terrain est aujourd'hui poursuivie par Mark Ingelaere. Il avait fait la connaissance de Cyriel Moeyaert et devint plus tard son chauffeur pendant une vingtaine d'années. Les nombreux contacts avec Cyriel ont éveillé en lui un intérêt pour le flamand de France. Depuis lors, Mark Ingelaere rend visite à des habitants âgés de Flandre française et les invite à raconter leur vie, leur travail, leur village et leur langue.

Entre-temps, il a réalisé plus de 590 enregistrements vidéo dans le cadre de sa série *Frans-Vlaanderen Streektaal*. Là où Cyriel Moeyaert recueillait principalement des mots, des expressions et des dictons afin de les fixer sur le papier, Mark Ingelaere conserve en images et en sons les derniers locuteurs ainsi que leur langue naturelle. Ensemble, ils contribuent à préserver un patrimoine linguistique et culturel qui est en voie de disparition et qui, sans cela, aurait en grande partie été définitivement perdu.

Les enregistrements de Mark Ingelaere sont précieux pour la recherche dialectologique. Ainsi, une étude menée à l'Université de Gand a utilisé des enregistrements provenant de plusieurs dizaines de localités de Flandre française. Au moment où cette étude a été réalisée, Mark Ingelaere avait déjà produit environ 250 films ; depuis lors, sa collection s'est considérablement enrichie. Il résume lui-même sa motivation de manière très juste : « **Le Vlaemsch est en train de disparaître. Je dois le fixer.** »

Les archives de Cyriel Moeyaert trouvent une nouvelle destination

Mark Ingelaere a hérité d'une partie importante des archives de Cyriel Moeyaert et souhaitait faire en sorte que cet héritage ne soit pas seulement conservé, mais également accessible aux chercheurs et aux personnes intéressées. C'est ainsi qu'est née l'initiative de créer à Stavele un centre de documentation : *le Centre de documentation du Westhoek – Flandre française Cyriel Moeyaert*

hun woorden, uitdrukkingen en verhalen en legde deze uiterst nauwkeurig vast. Daarmee verzamelde hij niet alleen waardevol taalmateriaal, maar ook een schat aan informatie over het dagelijks leven en de cultuur in Frans-Vlaanderen.

Een aanzienlijk deel van dit veldwerk wordt nu voortgezet door Mark Ingelaere. Hij had Cyriel Moeyaert ontmoet en trad later, gedurende zo'n twintig jaar, op als zijn chauffeur. Het regelmatige contact met Cyriel wekte zijn belangstelling voor het in Frankrijk gesproken Vlaams. Sindsdien bezoekt Mark Ingelaere oudere inwoners van Frans-Vlaanderen en nodigt hij hen uit om verhalen te delen over hun leven, werk, dorp en taal.

Inmiddels heeft hij meer dan 590 video-opnames gemaakt in het kader van zijn reeks *Frans-Vlaanderen Streektaal*. Waar Cyriel Moeyaert zich vooral toelegde op het verzamelen en schriftelijk vastleggen van woorden, uitdrukkingen en gezegden, legt Mark Ingelaere de laatste overgebleven sprekers en hun natuurlijke taalgebruik vast in beeld en geluid. Samen dragen ze bij aan het behoud van een taal- en cultuur erfgoed dat aan het verdwijnen is, en dat anders grotendeels voorgoed verloren zou zijn gegaan.

De opnames van Mark Ingelaere zijn van onschatbare waarde voor dialectologisch onderzoek. Zo werd er aan de Universiteit Gent een studie uitgevoerd waarbij gebruik werd gemaakt van opnames uit tientallen plaatsen in Frans-Vlaanderen. Tegen de tijd dat dat onderzoek plaatsvond, had Mark Ingelaere al zo'n 250 films gemaakt; sindsdien is zijn collectie aanzienlijk gegroeid. Hij verwoordt zijn drijfveer zelf heel treffend: "**Het Vlaams verdwijnt. Ik moet het bewaren.**"

Het archief van Cyriel Moeyaert krijgt een nieuwe plek

Mark Ingelaere erfde een aanzienlijk deel van het archief van Cyriel Moeyaert en wilde ervoor zorgen dat dit erfgoed niet alleen bewaard bleef, maar ook toegankelijk werd gemaakt voor onderzoekers en geïnteresseerden. Dit leidde tot het initiatief om in Stavele een documentatiecentrum op te richten: *het Westhoeks Documentatie centrum – Frans-Vlaanderen Cyriel Moeyaert*

Le 23 juillet, à l'initiative de l'association Euvo, une plaque commémorative a été dévoilée à l'occasion de l'ouverture du centre d'archives. Mark Ingelaere et Jérôme Vanstaevel ont prononcé un discours avant le dévoilement.

Op 23 juli werd op initiatief van de vereniging Euvo een gedenkplaat onthuld ter gelegenheid van de opening van het archiefcentrum. Mark Ingelaere en Jérôme Vanstaevel hielden voorafgaand aan de onthulling een toespraak.

Mark Ingelaere : veiller sur un héritage exceptionnel

Dans son discours, Mark Ingelaere a rappelé l'importance particulière de l'œuvre de toute une vie de Cyriel Moeyaert.

Pendant des années, Cyriel parcourut la Flandre française, visita les derniers locuteurs natifs du flamand de France, écouta leurs récits et consigna leur langue avec une grande précision.

Grâce à ces contacts personnels, à ses nombreuses publications et au vaste réseau de relations qu'il avait constitué au fil des décennies, une quantité inestimable de connaissances sur la langue et la culture de la Flandre française a pu être conservée.

De 1983 à 1997, Moeyaert fut président du *Comité pour la Flandre française*. Cette fonction lui permit de développer un impressionnant réseau de contacts et d'entretenir une importante correspondance. Il s'investit avec un grand dévouement dans la préservation et la transmission de l'identité culturelle de la Flandre française.

Selon Mark Ingelaere, son domicile, le presbytère de Sint-Jan-Ter-Biezen, était un véritable trésor. Des livres, des documents et des pièces d'archives étaient dispersés un peu partout. Mark s'y rendait régulièrement et avait chaque

Mark Ingelaere: het veilig stellen van een uitzonderlijk erfgoed

In zijn toespraak benadrukte Mark Ingelaere de bijzondere betekenis van het levenswerk van Cyriel Moeyaert.

Jaren lang trok Cyriel door Frans-Vlaanderen; hij bezocht de laatste moedertaalsprekers van het Frans-Vlaams, luisterde naar hun verhalen en legde hun taal met grote nauwkeurigheid vast

Dankzij deze persoonlijke contacten, zijn talloze publicaties en het enorme netwerk dat hij in de loop der decennia had opgebouwd, bleef een belangrijke schat aan kennis over de taal en cultuur van Frans-Vlaanderen behouden.

Van 1983 tot 1997 was Moeyaert voorzitter van het *Komitee voor Frans-Vlaanderen*. Deze functie stelde hem in staat een indrukwekkend netwerk van contacten uit te bouwen en een uitgebreide correspondentie te onderhouden. Hij zette zich met hart en ziel in voor het behoud en de overdracht van de culturele identiteit van Frans-Vlaanderen.

Volgens Mark Ingelaere was zijn woning -de pastorie- van Sint-Jan-Ter-Biezen een ware schatkamer. Boeken, documenten en archiefstukken lagen verspreid door het hele huis. Mark kwam er regelmatig over de vloer en voelde zich er altijd

fois le sentiment d'être plongé dans la richesse historique de la région.

Ce sont surtout les nombreuses conversations qu'il a eues avec Cyriel qui l'ont profondément marqué. Il avait promis à son maître de veiller sur son héritage, de conserver son œuvre, de la rendre accessible et de contribuer à mieux la faire connaître.

Cyriel Moeyaert prit cette promesse très au sérieux. Dans son testament, il légua sa bibliothèque à Mark Ingelaere.

Une thèse de doctorat consacrée à Cyriel Moeyaert

Il y a environ un an, Jérôme Vanstaevel, originaire de Dunkerque, a pris contact avec Mark Ingelaere. Jérôme Vanstaevel est professeur de néerlandais et avait auparavant enseigné à l'Université de Metz. Mark Ingelaere le connaissait déjà depuis plusieurs années, notamment parce qu'il l'avait interviewé pour sa série YouTube *Frans-Vlaanderen Streektaal/Langue régionale*.

Jérôme Vanstaevel avait déjà réalisé deux mémoires de master, respectivement consacrés à la Flandre française et au Westhoek de Flandre occidentale, et cherchait un sujet pour son doctorat. Après concertation avec ses directeurs de recherche à l'Université de Lille, il fut finalement décidé de consacrer ses recherches aux archives de Cyriel Moeyaert.

Pour Mark Ingelaere, ce fut un moment particulièrement émouvant. Cela signifiait en effet que l'œuvre de toute une vie de Moeyaert ne serait pas seulement conservée, mais ferait à nouveau l'objet de recherches, d'analyses et d'approfondissements. L'œuvre de Moeyaert connaît ainsi une nouvelle vie et pourra continuer à inspirer les générations futures de chercheurs.

C'est peut-être là la plus belle manière pour une œuvre de toute une vie de continuer à exister.

Jérôme Vanstaevel ouvre les archives à la recherche

Dans son discours, Jérôme Vanstaevel expliqua qu'après avoir enseigné le néerlandais pendant un an à Metz, il avait eu l'occasion de commencer un doctorat à l'Université de Lille sous la direction du professeur Thomas Beauvils. Il était logique qu'il souhaite poursuivre ses recherches

ondergedompeld in de rijke geschiedenis van de streek.

Vooral de vele gesprekken die hij met Cyriel voerde, maakten een diepe indruk op hem. Hij had zijn mentor beloofd diens nalatenschap te bewaken, zijn werk te bewaren en toegankelijk te maken, en bij te dragen aan de bekendheid ervan.

Cyriel Moeyaert nam deze belofte zeer serieus. In zijn testament liet hij zijn bibliotheek na aan Mark Ingelaere.

Een proefschrift opgedragen aan Cyriel Moeyaert

Ongeveer een jaar geleden nam Jérôme Vanstaevel, oorspronkelijk uit Duinkerke, contact op met Mark Ingelaere. Jérôme Vanstaevel is leraar Nederlands en had eerder les gegeven aan de Universiteit van Metz. Mark Ingelaere kende hem al enkele jaren, voornamelijk omdat hij hem had geïnterviewd voor zijn YouTube-serie *Frans-Vlaanderen Streektaal*.

Jérôme Vanstaevel had al twee masterscripties afgerond over zowel Frans-Vlaanderen als over de Westhoek in West-Vlaanderen en hij was op zoek naar een onderwerp voor zijn proefschrift. Na overleg met zijn onderzoeksbegeleiders aan de Universiteit van Rijsel werd uiteindelijk besloten om het onderzoek te richten op het archief van Cyriel Moeyaert.

Voor Mark Ingelaere was dit een bijzonder aangrijpend moment. Het betekende dat het levenswerk van Moeyaert niet alleen bewaard zou blijven, maar ook opnieuw het voorwerp zou worden van onderzoek, analyse en diepgaande studie. Zo krijgt het werk van Moeyaert een nieuw leven en zal het toekomstige generaties onderzoekers blijven inspireren.

Misschien is dit wel de mooiste manier waarop een levenswerk kan voortbestaan.

Jérôme Vanstaevel opent het archief voor onderzoek

In zijn toespraak legde Jérôme Vanstaevel uit dat hij, na een jaar Nederlands te hebben gedoceerd in Metz, de kans kreeg om aan de Universiteit van Rijsel te beginnen aan een doctoraat onder begeleiding van professor Thomas Beauvils. Het was dan ook vanzelfsprekend dat hij zijn eerdere

antérieures sur la Flandre française. Lorsque Mark Ingelaere commença à concrétiser ses projets d'un centre de documentation consacré aux archives de Cyriel Moeyaert, l'idée s'imposa que Jérôme Vanstaevel était la personne toute désignée pour inventorier cet important héritage, le rendre accessible et lui donner une valeur scientifique.

onderzoek naar Frans-Vlaanderen wilde voortzetten. Toen Mark Ingelaere zijn plannen begon te realiseren voor een documentatiecentrum gewijd aan de archieven van Cyriel Moeyaert ontstond het idee dat Jérôme Vanstaevel de aangewezen persoon was om deze belangrijke nalatenschap te inventariseren, toegankelijk te maken en wetenschappelijk te bestuderen.

Au début de l'été de l'année dernière, il commença à trier et à inventorier les livres, à numériser certains documents et à déballer et organiser de nombreux cartons. L'ampleur des archives est impressionnante et exige un investissement considérable en temps.

Jérôme Vanstaevel souligna que son doctorat ne serait pas avant tout une étude linguistique. Sa langue maternelle est le français et, bien qu'il maîtrise bien le néerlandais, il estime que sa connaissance du néerlandais n'est pas suffisante pour mener lui-même une étude linguistique approfondie du flamand de France. Selon lui, une telle étude devrait plutôt être réalisée par un locuteur natif.

Sa thèse portera le titre :

« La vie et l'œuvre du prêtre-enseignant Cyriel Moeyaert (1920-2020) dans le contexte des mouvements flamands. Un regard érudit sur la culture et la langue des Flamands dans le Westhoek français. »

Begin vorige zomer begon hij met het sorteren en catalogiseren van de boeken, het digitaliseren van bepaalde documenten en het uitpakken en ordenen van talloze dozen. De omvang van het archief is indrukwekkend en vergt een aanzienlijke tijdsinvestering.

Jérôme Vanstaevel benadrukte dat zijn proefschrift niet in de eerste plaats een taalkundige studie zou zijn. Zijn moedertaal is het Frans, en hoewel hij het Nederlands goed beheerst, vindt hij zijn kennis van de taal onvoldoende om zelf een diepgaand taalkundig onderzoek naar het Frans-Vlaams uit te voeren. Naar zijn mening zou een dergelijk onderzoek bij voorkeur door een moedertaalspreker moeten worden verricht.

Zijn proefschrift krijgt de volgende titel:

“Het leven en werk van de priester-opvoeder Cyriel Moeyaert (1920–2020) in de context van de Vlaamse beweging. Een erudiete blik op de cultuur en taal van de Vlamingen in de Franse Westhoek.”

Cette recherche a pour objectif de situer Cyriel Moeyaert et son œuvre dans l'histoire, la culture et les mouvements flamands de la Flandre occidentale et de la Flandre française. Il ne s'agit donc pas seulement d'étudier la vie personnelle de Moeyaert, mais également le contexte historique dans lequel il fut actif pendant presque toute sa vie.

Un avenir pour le patrimoine flamand de France

Le centre souhaite être un lieu de rencontre pour tous ceux qui s'intéressent à l'histoire, à la langue et à la culture de la Flandre française. L'œuvre de Cyriel Moeyaert et la collection audiovisuelle de Mark Ingelaere se complètent ici d'une manière particulière. L'un a fixé la langue dans des dictionnaires, des notes et des publications ; l'autre permet d'entendre et de voir les derniers locuteurs lorsqu'ils parlent leur langue.

Grâce aux efforts de Mark Ingelaere et de Jérôme Vanstaevel, l'héritage de Cyriel Moeyaert bénéficie en outre d'une nouvelle destination scientifique et culturelle. Ce qui a été rassemblé pendant des années dans le presbytère de Sint-Jan-ter-Biezen dispose désormais d'un lieu où il peut être conservé, étudié et transmis.

Ainsi, la voix de la Flandre française continuera de résonner, même lorsque les derniers locuteurs naturels du Vlaemsch auront progressivement disparu.

Le centre de documentation est uniquement accessible sur rendez-vous :
markingelaere@live.be

Dit onderzoek beoogt Cyriel Moeyaert en zijn werk te plaatsen binnen de geschiedenis, de cultuur en de Vlaamse bewegingen van West-Vlaanderen en Frans-Vlaanderen. Het omvat niet alleen een studie van Moeyaerts persoonlijke leven, maar ook van de historische context waarin hij bijna zijn hele leven lang actief was.

Een toekomst voor het erfgoed van Frans-Vlaanderen

Het centrum wil een ontmoetingsplaats zijn voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis, taal en cultuur van Frans-Vlaanderen. Hier vullen het werk van Cyriel Moeyaert en de audiovisuele collectie van Mark Ingelaere elkaar op unieke wijze aan. De eerste legde de taal vast in woordenboeken, aantekeningen en publicaties, terwijl de tweede ons in staat stelt de taal van de laatste moedertaalsprekers te horen en te zien gebruiken.

Dankzij de inspanningen van Mark Ingelaere en Jérôme Vanstaevel heeft de nalatenschap van Cyriel Moeyaert ook een nieuwe bestemming gevonden binnen de wetenschap en de cultuur. Het materiaal dat in de loop der jaren in de pastorie van Sint-Jan-ter-Biezen is verzameld, heeft nu een plek gevonden waar het bewaard, bestudeerd en doorgegeven kan worden.

Op deze manier zal de stem van Frans-Vlaanderen blijven voortleven, ook nadat de laatste moedertaalsprekers van het Vlaemsch van Vrankryk geleidelijk zullen verdwenen zijn.

Het documentatiecentrum is alleen op afspraak te bezoeken: markingelaere@live.be

La journaliste Anne Bovyn a publié un article dans la rubrique Alveringhem du *Krant van West-Vlaanderen*, sous le titre « C'est un bel hommage ». L'article est également paru dans le journal *Het Laatste Nieuws*.

Philippe Caeyseele

Journaliste Anne Bovyn publiceerde een artikel in de Alveringhemse rubriek van *Krant van West-Vlaanderen* onder de kop "Dit is een prachtig eerbetoon." Het artikel verscheen ook in de krant *Het Laatste Nieuws*.

Philippe Caeyseele

Andries Steven écrit au sujet de son art poétique

Fin janvier 1727, Andries Steven envoya un petit cadeau et une lettre de vœux de nouvelle année en vers à son ancien élève Ferdinand Achte, de Cassel, qui était entre-temps devenu prince de la chambre des rhétoriciens « De Frisieren ». Dans cette lettre, il évoque sa propre poésie. La transcription du poème a été réalisée par Cyriel Moeyaert. Nous en avons fait une adaptation en néerlandais contemporain, que nous avons ensuite traduite en français.

Gilbert Allemeesch

Andries Steven schrijft over zijn dichtkunst

Eind januari 1727 stuurde Andries Steven een geschenkje en een nieuwjaarsbrief op rijm naar zijn oud-leerling Ferdinand Achte uit Kassel die ondertussen prins geworden was van de rederijkerskamer de Frisieren. In die brief vertelt hij over zijn eigen poëzie. De transcriptie van het gedicht gebeurde door Cyriel Moeyaert. Wij maakten een omzetting naar hedendaags Nederlands, die we vervolgens hebben vertaald naar het Frans.

Gilbert Allemeesch

Wederkerige Nieuwjaersgift

gezonden aen den geleerden end konstveerdigen Rijmschrijver
d'Heer Ferdinandus Achte
Op t'einde van Lauwmaend 1727

Mijn heer

Mijn stramme harpe geeft haer wederklank ten lesten
maer zeer geliefde Vriend, en houd et mij ten besten
om reden voorverhaelt het treft mijn hert genoeg
dat school en winckel en wat meer van smorgens vroug
tot dikwils laet bij nacht zo nauw mijn uren vragen
en seg ik soo het is, oock wel op heiligh daghen
dat jk nauw eens ter maent apollo groeten kan
dus Lieve zeg wat soud bedrijven sulken man?
en t'selve lot is mij van jongs tot deel gegeven
mijn ouders zeer belast met kinders om te leven
als degelijke lien die moeten soo jk doen
met scherpe zorg hun vroeg en laet ten arbeid spoen
jk een van d'oudste moest hun vroeg behulpzaam wesen
soo dat jk nauwlijcx maer konde leeren lesen
en schrijven, k'heb alleen het vierde van een jaer
versleten om het fransch te leeren 'k most van daer
door eenig bidts geval dan weer aen t'staedigh ploegen
en schoon jk jn een boek had lust en groot genougen
k'had luttel tijd daer toe den dorst deê menigmael
dat jk aen tafel, werck ja tot Pilatus zael
de boeken medebrogt, wat heb jk menig werven
mijn afgematte leen haer ruste laeten derven
om eenigh deftig boek te lezen in den nacht
schoon jk weer smorgens vroeg tot d'aerbeyd wiert verwacht
zulk geestigh onderhoud en kon mij niet verveelen
de boeken waeren al mijn lust in tijt van spelen
en wel besonderlijck gheschreven jn gedicht
als zijnde van nateur tot dese konst verlicht
'k begonde nu en dan een lietien op te stellen
jn eenig lam gedigt ook van den echt' te mellen
't wijl onse digters schaers hun hebben uytgeleyd
op reghels van de konst dus alle hulp ontzeyd
heb jk al sukkelen de hengste bron genadert
hol over bol zeer lang mijn rijenzang vergadert
geen leyder bood mij d'hand om wel te klimmen op
bij d'oppervedelaer op pindi steyle top
ja zelfs jn plaets dat die jn dicht voor meesters gingen
mij souden toonen mijn feylen jn het zingen
door eenen valschen drift, die loofden t' al hoe slecht
dus bleef jk zwerven aen het onverstand gehecht
'k wil wel gelooven had jk op de bank geseten
met tijdt en rust om van uytstekende poeten
t'ontfanghen onderwijs, dat jk had naderhandt
wat konnen doen tot nut en eere van het Landt

maer t'wil dit voordeel mij wierd t'allertijd ontnomen
wat licht kan doch uyt sulck een domme keerslicht komen
kwam jnde wind, sijn vlam waer haestig uytgedaen
dus onbequaem om op de kandelaer te staen
heb jk (doch veel te traeg) een weinig licht gekregen
wat jn den dicht misstaet dat maekt mij meer verlegen
wanneer jk dichten wil, jck raem, jk zoek, jk hijg
voor dat jk nae mijn sin den schik der woorden krijg
wil mij noyt Letterschool de redevoeging leerde
noch maetklank, noch hoe dat men konstig redeneerde
of hoe een redenaer sijn wijse schriften stelt
veel minder wat dat al jn redentwistigh gelt
dus lieve vriendt, gij jock of zoekt mij op te jagen
als een verwaenden pust op een vergoden wagen
met zoone phaëton die schandig js vergaen
doen hij de zonne voerde onkundig van de baen
of wilt met Icarus mij naer de zon doen rennen
op swakke vleugels en met was geplakte pennen
om als den trotsaert neer te storten jn het riet
en vallende mijnen naem te geven aen die vliet
neen neen jk ken mijn kracht, jk rijme tot vermaeken
maer wat jk niet kan doen daer kont gij toe geraken
gij dichter van natuer hebt tzamen t'onderwijs
dus kont volleert zijn voor uw hayren worden grijs
volherdt maer 't is genoeg, gij quaem mij toe te schikken
een kandelaer waer op mijn kleyne vlam zoud blikken
voor nieuwjaer, van gelijk hier komt u van mijn hand
een solferpriem waer mede uw keirs jn vollen brand
geraken mag, om als een helder licht te schijnen
gij doet met lichtigheyd waer naer jk mij moet pijnen
't gevleugelt peird vliegt stracx op u bevelen los
en jk gebruck met 't sweet een swaeren tragen os
mijn hersens afgemat door 't schoolgerucht weerstreven
aen diepe denking die men aen een dicht moet geven
t' geluck heeft u gejoint, en dat gij meerder tijd
minder hoofdsweir hebt en min bekommert zijt
dat ik mijn hert ophael een keer of twee ter weken
noemt gij dat speeltijd? jk het nodig voedsel reke
om weder nieuwe kracht te krijgen voor mijn geest
die stadig aen den ploeg gestrengelt als een beest
soud' haestig onbequaem tot voorder aerbeyd wesen
den huyd van t'beste peert waer haest gebruckt tot pezen
jndien het t'aller tijd moest dragen swaeren last
en gij seght wel de boog d'ontspanning somtijds past
al komt mijn Nieuwjaer laet en wilt et niet verachten
ick heb mij noch gepijnt, want 't sijn meest schoolgedachten
dies ist niet vreemt dat sij niet hebben om het lijf
tis uyt een ijver - vaer dan wel terwijl jk blijf.

Cadeau réciproque pour le Nouvel An

adressée au savant et talentueux poète
M. Ferdinandus Achte
À la fin du mois de janvier 1727

Monsieur,
Ma harpe rouillée fait enfin entendre ses notes.
Mais, mon cher ami, veuillez m'excuser pour les raisons que je vous ai déjà exposées. Cela me peine suffisamment que l'école, la boutique et bien d'autres choses encore, du petit matin jusqu'à souvent tard dans la nuit, accaparent tant mon temps, et je le dis tel quel, même les jours saints, au point que je ne parviens qu'avec peine à saluer Apollon une fois par mois.
Alors, mon cher, que peut faire un homme comme moi ?
Et ce même sort a été le mien dès mon plus jeune âge. Mes parents, ayant une nombreuse progéniture, devaient, en tant que gens honnêtes, faire ce que je dois faire : se mettre au travail de bon matin jusqu'à tard le soir avec le plus grand soin.
En tant que l'un des aînés, je dus les aider dès mon plus jeune âge, si bien que j'ai à peine pu apprendre à lire et à écrire. Je n'ai consacré qu'un quart d'année à l'apprentissage du français.
Par une cruelle fortune, j'ai dû à nouveau travailler sans relâche et, bien que j'avais envie de lire et que j'y prenais plaisir, je n'avais guère le temps de le faire. Ma passion pour la littérature m'a souvent poussé à emporter des livres à table, au travail, et même sur le trône de Pilate¹. Car j'ai souvent privé mes membres épuisés de leur repos pour lire un bon livre pendant la nuit, alors même que l'on m'attendait de retour au travail tôt le matin.
Une telle activité intellectuelle ne pouvait me lasser. Les livres étaient mon plaisir pendant mon temps libre, surtout lorsqu'ils étaient écrits en vers. Comme si j'étais naturellement attiré par cet art, je me mettais de temps à autre à composer une chanson ou à écrire un poème de mariage médiocre, alors que nos poètes n'ont exposé que de manière très limitée les règles de cet art. Ainsi, privé de toute aide, j'ai tant bien que mal approché la source de Pégase², rassemblant à la hâte et sans relâche mes œuvres poétiques. Aucun guide ne m'a tendu la main pour m'aider à gravir le sommet escarpé du Pinde³, auprès du poète suprême.
Oui, au lieu de me signaler les erreurs commises dans mes poèmes sous l'effet d'une inspiration mal placée, ceux qui se faisaient passer pour des maîtres de la poésie louaient tout, aussi mauvais que cela fût. Je suis donc resté perdu dans mon ignorance. Je crois que si j'avais pu m'asseoir sur un banc pour recevoir, en temps voulu et

¹ Les toilettes

² Située sur le mont Hélicon, la source Hippocrène (la source du cheval : hippos et krene) a jailli lorsque Pégase a frappé le sol de son sabot. Elle était consacrée aux Muses et apportait l'inspiration poétique à ceux qui en buvaient.

³ Le Mont Pinde était dédié à Apollon et aux Muses.

en toute tranquillité, l'enseignement d'excellents poètes, j'aurais pu par la suite accomplir quelque chose pour le bien et l'honneur du Pays. Mais comme cet avantage m'a toujours été refusé, quelle lumière peut bien émaner d'une bougie aussi stupide ? Dès qu'elle était exposée au vent, sa flamme s'éteignait aussitôt. Elle n'était donc pas faite pour trôner sur le chandelier.

J'ai reçu (mais bien trop tardivement) un peu de lumière. Ce qui est faux dans un poème me rend d'autant plus timide. Lorsque je veux composer un poème, je réfléchis, je cherche, je halète jusqu'à ce que l'ordre des mots me convienne.

Comme je n'ai jamais appris à l'école ni la syntaxe ni la métrique, ni comment raisonner avec art, ni comment un orateur rédige ses écrits savants, et encore moins comment on doit discuter, je pense, cher ami, que tu plaisantes et que tu essaies de me taquiner, comme si j'étais quelqu'un qui se prendrait pour un dieu sur un char divin, accompagné de son fils Phaëton, qui a connu une fin honteuse lorsqu'il a fait dérailler le char du soleil par son incompetence. Ou bien veux-tu me faire courir vers le soleil avec Icare, sur des ailes fragiles et des plumes collées de cire, pour m'écraser comme un prétentieux dans les roseaux et, en tombant, donner mon nom à ce ruisseau⁴ ?

Non, je connais ma force. Je fais des vers pour me détendre. Mais ce dont je suis incapable, tu peux y parvenir, toi, poète de nature qui as en outre reçu une éducation ; tu peux atteindre la maîtrise avant même que tes cheveux ne blanchissent. Il suffit de persévérer.

Vous m'avez envoyé pour le Nouvel An un chandelier sur lequel ma petite flamme devait resplendir. Dans le même esprit, je vous envoie un bâton de soufre grâce auquel votre bougie pourra brûler de tout son éclat pour briller d'une lumière vive. Vous accomplissez avec aisance ce pour quoi je dois me démener. Le cheval ailé s'envolera bientôt à vos ordres, tandis que j'utilise un bœuf lourd et lent qui me fait suer sang et eau. Mon esprit est épuisé par le vacarme de l'école qui m'empêche de me livrer à la réflexion profonde qu'exige la conception d'un poème. Vous avez la chance d'avoir plus de temps et moins de tracas et de soucis.

Quand je me change les idées quelques fois par semaine, appelles-tu cela du divertissement ? Je considère cela comme la nourriture nécessaire à mon esprit, qui est constamment attelé à la charrue comme une bête de somme. On deviendrait vite inapte au travail si l'on devait sans cesse porter de lourdes charges. Même le cuir du meilleur cheval serait vite réduit à servir de tendons. Tu dis à juste titre que l'arc a parfois besoin de se détendre.

Même si mes vœux de nouvelle année arrivent tard, ne les méprise pas. Je ne me suis pas tourmenté ; ce ne sont que des réflexions d'école. Il n'est pas étonnant qu'elles ne représentent pas grand-chose. C'est par passion. – Bon voyage pendant que je reste ici.

⁴ Icare n'est pas tombé dans un cours d'eau, mais dans une partie la mer Egée (non loin de l'île Ikaria) qui porte depuis le nom de mer icarienne. Steven semble ici confondre avec Phaëton qui tomba lui dans le fleuve mythique Eridan.

Le salon romantique d'Edmond de Cousse-maker

Dans le cadre du [30e Festival International Albert-Roussel](#), en collaboration avec le Cercle Andries Steven, un hommage sera rendu à Edmond de Cousse-maker à l'occasion du 150e anniversaire de sa disparition. Une soirée musicale évoquera son salon artistique et fera entendre des œuvres qu'il a lui-même interprétées à son époque (Rossini, Beethoven, Carafa) ainsi que certaines de ses propres compositions (*Quadrille de contredanses* pour piano, *Le Sénateur*, etc.).

Vendredi 20 novembre à 20h00 - Eglise Saint-Erasme de Sercus

Damien Top, ténor - Jessica Dahmani, harpe – Vincent Delage, piano

Entrée : 10 € - Renseignements : 09 53 63 32 08

Het romantische salon van Edmond de Cousse-maker

In het kader van het [30e Internationale Albert-Roussel-Festival](#) wordt, in samenwerking met de Andries Stevenkring, een eerbetoon gebracht aan Edmond de Cousse-maker ter gelegenheid van de 150e verjaardag van zijn overlijden. Tijdens een muzikale avond wordt zijn artistieke salon in herinnering gebracht en worden werken ten gehore gebracht die hij in zijn tijd zelf heeft uitgevoerd

(Rossini, Beethoven, Carafa), evenals enkele van zijn eigen composities (*Quadrille de contredanses voor piano*, *Le Sénateur*, enz.).

Vrijdag 20 november om 20.00 uur - Sint-Erasmuskerk in Zerkel

Damien Top, tenor - Jessica Dahmani, harp – Vincent Delage, piano

Toegang: 10 € - Informatie: 09 53 63 32 08

35e Anniversaire de l'association Retables de Flandre

[L'association Retables de Flandre](#) fêtera ses trente-cinq ans d'existence le 3 octobre à 17h00 en l'église Saint-Eloi d'Hazebrouck avec un concert d'orgue donné par Emmanuel Hocdé, titulaire de l'église Saint-Eloi à Paris et de la cathédrale de Laval, Grand Prix de Chartres. De grandes œuvres sont au programme, signées Guilmant, Gigout, Vierne, etc. ainsi que le magistral « Vitrail » du compositeur Valentin Neuville (1863-1941), originaire de Rexpoëde, et si peu joué en Flandre. L'entrée est libre.

35e verjaardag van de vereniging Retables de Flandre

De [vereniging Retables de Flandre](#) viert op 3 oktober om 17.00 uur in de Sint-Elooiskerk in Hazebroek haar vijfendertigjarig bestaan met een orgelconcert door Emmanuel Hocdé, titulair organist van de Sint-Elooiskerk in Parijs en de kathedraal van Laval, winnaar van de Grand Prix de Chartres. Op het programma staan grote werken van onder meer Guilmant, Gigout en Vierne, evenals het meesterlijke 'Vitrail' van de componist Valentin Neuville (1863-1941), afkomstig uit Rexpoëde, dat in Vlaanderen zo zelden wordt uitgevoerd. De toegang is gratis.

Initiatives culturelles

- Bailleul / Belle - Musée Benoît-De-Puydt - [La Mercerie des Illusions](#) – 11.04.2026-01.11.2026
- Bergues / Sint-Winoksbergen - Musée du Mont de Piété - [René Leleu \(1911-1984\), Statuaire](#) – 16.05.2026-31.10.2026

Culturele initiatieven

- Boulogne-sur-Mer / Bonen - Musée de Boulogne-sur-mer- [Mondes arctiques – De l’Alaska au Nunavut](#) – 05.07.2025-31.12.2027
 - Calais / Kales – Cité Dentelle Mode - [Maurizio Galante & Tal Lancman : Haute Couture, Design, Art](#) – 13.06.2026-03.01.2027
 - Cassel / Kassel - Musée départemental de Flandre – [Tout ange est terrible, Marie-Jo Lafontaine](#) – 28.03.2026-27.09.2026
 - Dunkerque / Duinkerke – Musée maritime et portuaire - [Chantiers navals, archives photographiques d’une histoire industrielle dunkerquoise](#) – 29.4.2026-02.11.2026
 - Dunkerque / Duinkerke – LAAC - [Alfred Manessier, traverser le monde](#) – 12.04.2026-11.10.2026
 - Dunkerque / Duinkerke – LAAC – [Fantasmagorie](#) – 01.03.2024-01.05.2027
 - Dunkerque / Duinkerke – LAAC – [Peinture hors cadre](#) – 01.03.2024-01.05.2027
 - Godewaersvelde / Godewaarsvelde - Musée de la vie frontalière – [La petite Flandre de Roland Cuvelier](#) – 01.04.2026-31.10.2026 (vend-sam-dim 14.30-17.30). ([document de 67 pages consacré à Roland Cuvelier](#)) ([video du vernissage](#))
 - Hazebrouck / Hazebroek - église Saint-Eloi - concert d’orgue donné par Emmanuel Hocdé – 03.10.2026 à 17h00
 - Lille / Rijsel – Musée de l’Hospice Comtesse - [Guillaume Werniers et Catherine Ghuys, manufacturiers de tapisseries à Lille au 18e siècle](#) – 29.04.2026-11.10.2026
 - Sercus / Zerkel - Eglise Saint-Erasme - [Le salon romantique d’Edmond de Coussemaker / Het romantische salon van Edmond de Coussemaker](#) – 20.11.2026 à 20h00
 - Tourcoing / Torkonje – MUba - [Tête-à-tête](#) – 28.04.2026-30.10.2026
-